

Szövetség

ARADI KULTURÁLIS SZEMLE

— XIX. ÉVFOLYAM, 1. (104.) SZÁM —

Siska-Szabó Hajnalka: *Tükröződés* (2011)

A R A D
2015. február

SISKA-SZABÓ HAJNALKA EGYÉNI TÁRLATA AZ ARADI CLIO TEREMBEN

A művész és Sarkadiné Nagy Emese művészettörténész
(Siska-Szabó Zoltán felvétele)

Somi látkép

A Tisza

Szárnyalás

Örvény

A múlt és a jövő árnyai 1.

XXI. századi kapcsolatok

Tartalom

Juhász Béla: Kellene a szeretet!	1
Irodalom, művészet	
Böszörményi Zoltán: Termékeny fény	2
Böszörményi Zoltán: Örökkévalóság	2
Ódry Mária: A lángot tovább adni	2
Simonfi Imre: Égi énekes	2
Radnai István: Illatnaptár	3
R. J.: Ken Tibes: A Leonardo-madár	3
Juhász Béla: A hatodik fordításkötet	4
Marin Sorescu: Valahol fényt láttam	4
Nótáros Lajos: Arad marad	5
Tatár Etelka: Mit olvasnak a chicagói magyarok?	9
Kölcssey-díjasok	
J. B.: A Magyar Kultúra Napja Aradon	10
Matekovits Mihály: Ujj Ágnes laudációja	11
Fekete Réka: Tapasztó Ernő laudációja a 2015-ös Kölcssey-díj átvételekor	12
Hitélet	
Horváth Csaba: A bárányok hallgatnak	13
Történelem	
Blazovich László: Az európai város az ókor és középkor között (3.)	15
Némethné Balázs Katalin: A jelen erőfeszítése – a jövő építése	17
Oktatás	
Gál Zoltán Csaba: A fiatalság jövője a globalizáció kontextusában (1.)	18
Helytörténet	
Sarusi Mihály: Mőzeshitűek minálunk	20
Piroska Katalin: 110 éves népszerű daljátékunk, a János vitéz	24
Puskel Péter: Aradi titkok, rejtélyek	26
Azt írta az újság	
Piroska István: A legelső aradi alkapitány	27
Rezik Károly: Önéletírás (3.)	29
Réhon József: „Fölfelé megy borban a gyöngy”	31
Búcsúzunk	
Matekovits Mihály: Weisz Ágnes	32
Ujj János: Elhunyt Péterfi Rozália	33
Keresztrejtvény	
Lészay Béla: Februári látomás	34
Sport	
Pataky Lehel Zsolt: Újra teljes az Aranycsapat... sajnos csak az égi pályán	35
Pásztai Ottó: Szemelvények az aradi tenisz történetéből (3.)	36
Humor	
Puskel Péter: Anekdota ízű életmorzsák	37
Regéczy Éva: Veszélyes betörők	38
Sz. Benedek István: Abszurd	39
Grosz László: Bökversek	40

KELLENE A SZERETET!

Január. Újabb év. Egyre közelebb a dimenzióváltáshoz. Emlékezés az eddigiekre. Tervezés a következőkre. Mindig tervezni kell. Álmokat szőni.

Az asztrológusok azt hirdetik, vége a nehéz időszaknak. A csillagok végtelen sok pozitív energiát küldenek majd felénk az előttünk álló hónapokban. Úgy legyen! Ránk fér.

Még behúzódnak fázósan otthonunk falai közé. Összefogjuk nyakunkon a vastag sálát, ha kimegyünk. De lépteink már merészebbek, mint decemberben. A piacon egy fekete kendős nénike törekeny hóvirágot árul.

A tévékben elindult a hírözön. Ontják felénk a sok rossz hírt: szűzlányokat rabolnak el fanatikus fegyveresek, falvakat irtanak ki a vallás nevében, újságírókat végeznek ki terroristák, kamerák előtt lefejeznek túszoikat, aknavetőkkel lönek civilekre, valutaárfolyam-változások családokat döntenek nyomorba... Félelmetes!

Felnézünk a felhők mögül előbújó csillagokra. Sívárgó tekintettel várjuk a változást, a pozitív sugárzást. Türelmetlenül. Ahogy közeledünk a határvonalhoz, egyre türelmetlenebbek leszünk.

Beindult a kulturális nagyipar. Az elolvadt hóréteg alatt megmaradt por szürkére festi cipőmet. Útra kelünk.

Megemlékezés, díjátadás, ünnepi műsor, vörösbor. Koccintunk. Ismerős ismeretlenek. Ismeretlen ismerősök.

Könyvbemutató egy esős kedd este. Kevesen vagyunk. Kis családba csöppentünk. Rengeteg jóézés a kíváncsi szemekben. Ajánlásában a szerző barátjának nevez. Jölesik.

A kiállítás megnyitóján alig férünk be a terembe. Kiváló szervezés. Sokan szeretik a művészt. Azok is eljöttek, akik máskor soha. A lelkekből tonnányi melegség árad. Behabzsoljuk.

Kell a szépség, a művészet, a kultúra. Kell a koccintásra emelt poharak felett összetalálkozó tekintetek mosolya.

Kellene a szeretet!

Juhász Béla

Böszörményi Zoltán

VERSEK

TERMÉKENY FÉNY

Te rám tekintesz szótlanul,
égbeli múlt,
fényed mélységes kút,
lankadó szívemben kanyargó út,
porod lelkemre hull.

Rozsdavirágok idebenn,
vágyam verem,
katlan, imaterem.
A sérült köd hálóját szerelem,
madár tollát veszem.

Faggatom, ami még lehet,
mi szétesett,
taszít a végtelen,
akarat, zsongó húrok, vérhegyek,
termékeny fény vezet.

ÖRÖKKÉVALÓSÁG

Hányszor gondoltad
az örökkévalóságot,
a megfoghatatlan erőt,
mely csillagrendszerek
között bolyong,
az anyag mindenhatóságát,
a benne és belőle rügyező időt,
amiről semmit sem kell gondolnod,
amiért semmit sem kell tenned,
csak hagynod, hogy feloldódjék benned,
felsegítse a gondolatod
küszöbén megbotlott szavakat,
melyek nem lennének elegendőek
végérvényesen meghatározni
az örökkévalóságot,
a szeretetet.

Ódry Mária

A LÁNGOT TOVÁBB ADNI

A lángot tovább adni –
minden szó egy-egy láng
s csak az tudja, ki érzi
a szavak paraszát.

S a láng az égbe nyúlik
és melegít a szó,
csak az érti, ki érti,
hogyan mi mire való.

A lángot tovább adni –
néha csak úgy lehet
hogyan belehalok érte
a másik meg nevet.

Simonfi Imre

ÉGI ÉNEKES

Fölparittyázza kis testét
nagy égre a hű pacsirta,
vénülten verdeső szívem
friss dalához igazítja.

Csupa bravúr a trillája,
húsz évensé mégsem tehet,
de lám, visszavarázsolta
játshi gyermekéveimet!

Arad, 2014. július 14.

ILLATNAPTÁR

„A hallgatózó kert alól
a fa az úrbe szimatol.”

Pilinszky János: *Őszi vázlat*

hajnalok felhőpongyolások
a Nap arca előtt álarc a tél
valahol a tavasz ásít
valahol tavaszt remél

álmaim üledéke alatt
egy rügyben virágigéret
mélyen dél szele felkavar
a természet velem ébred

igen a télben üzen a sivatag
üzen kéken szomszédja a tenger
a szerelemvitorla kalózként dagad
mire ideér vágyam felkel

hallgatózik szimatol és tapogat
hó alatt melleden meglesi a napokat

KEN TIBES: A LEONARDO-MADÁR

E sorok írásakor még csak készülünk a könyv-bemutatóra, amikor napvilágot látnak a bemutató sorok, már túl leszünk rajta.

A könyv címe sejtelmes, de ha egy kicsit ráfigyelünk, értelmet nyer. A szerzőre is könnyen ráismerhetünk. Aradon, Ken Tibes?

Már van egy könyvem tőle, németül íródott: *Das Gespenst spielte auf Stradivari – A kísértet Stradivarin játszik*. Írtam is erről a könyvről.

Ken Tibes? Ő a mi fiunk! Nem más, mint az egykori aradi diák, számos magyar, német és angol nyelvű könyv szerzője: Sz. Benedek István. *Nem a ruha eszi az embert* – Komolytalan gondolatok – sikerkönyv volt Aradon, de ismerjük útleírásait is (*Szellemek oltalmában* – Burmában, Orwellel –, *Eltévedt istenek* – Laosz és Kambodzsa útjain –). Alapfoglalkozását tekintve kutatóvegyész, első, még Romániában kiadott szakkönyvét – *Világunk anyaga, a kompozit* – ma is számon tartja a szakma.

– Nincsen! Nem létezik! Nem is lehet!

– Mi az, ami nem lehet?

– A Leonardo-madár, az a repülő szerkezet, amit még a mester készített.

– De hiszen látták! Volt, akit meg is támadott, és végzett vele.

– Ugyan már! Hogyan láthatták, amikor maga Leonardo rejtette el?

Vajon hova rejtette el? Ki? Leonardo da Vinci? Ken Tibes?

Erről olvashatunk. Krimet? Paródiát? Hihetetlen mesét? Egy jövőbeli fenyegetés történetét?

Nem szokványos, nagyon érdekes, a 352 oldalas, 31 kis fejezetre tagolt könyv.

Leonardo éveken át tanulmányozta a madarak repülését, majd megszerkesztette különleges repülő szerkezeteit. Volt UFO élménye, és voltak titkai is. Ken Tibes titkok után nyomoz. Szerencse kíséri, Leonardo árnyékában rádöbben, hogy a titokzatos szerkezet, ha nem teszünk ellene valamit, egyre kivédhetetlenebb lesz. Ez csak sok kaland és izgalom után válik benne bizonyossággá. Közben a rinascita (újászületés) Itáliájában bolyonghatunk mi, olvasók is. Leonardo madarából végül csak egy árnyék marad. Egy fenyegető árnyék. A történet vége jó, de csak azok számára, akik megszökhetnek a madár elől.

Aki olvassa a könyvet, akarva nem akarva „kulturálódik”, ismeretekben gazdagszik, s egyre inkább úrrá lesz rajta a kíváncsiság. Nem könnyed, de nem is nehéz olvasmány Ken Tibes *A Leonardo-madár* című könyve.

Rejtélyek, talányok! Egy sajátos (képzelt) világban.

– A madarat, azt legalább láttam – mérgelődtem fel –, mesének hittem, mégis megjelent, és ezek után a titkosírástól is azt reméltem, hogy valósággá válik. Tessék, egy nagy semmi az egész! Ha így van, akkor mindaz, ami kapcsolatos vele, nem más, mint üldözési mániám szüleménye?! Ki az a bolond, aki a semmiért ennyit kockáztatson?

Ken Tibes az, aki kockáztatott, és így született meg ez a nagyszerű könyv.

R. J.

Ken Tibes: *A Leonardo-madár*, Concord Media Jelen, Arad, 2014.

Felelős kiadó: Böszörményi Zoltán

Juhász Béla

A HATODIK FORDÍTÁSKÖTET

Amikor decemberben felkeresett kezében egy nem túl vastag könyvvel, csodálkozva kérdeztem, mi szél hozta felém. „Megjelent a hatodik” – mondta. Száznál több műfordítás. Tizenkilenc román költő verseiből válogatta és fordította Regéczy Szabina Perle. Költő, műfordító, irodalomszervező. Az aradi Tóth Árpád Irodalmi Kör elnöke, a Romániai Írók Szövetségének tagja.

A kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben 1997-ben szerzett lelkészi oklevéllel retiküljében, másfél éves segédlelkészi tevékenység után, magyarul tanít kisiskolásokat a megyében. Tizenhat éves kora óta közöl verseket, műfordításokat és publicisztikai írásokat.

A Jelen Ház nagytermébe a szakadó eső elől behúzódó mintegy harminc érdeklődő előtt Brauch Magda tanár, irodalmár mondott dicsérő szavakat a kötetről, s kihangsúlyozta, hogy Regéczy, fordítói munkája során, esetenként daltamot és ritmust adott a verseknek, sikeresen kiemelve így a mondanivalót.

Vasile Dan, az *Arca* irodalmi folyóirat főszerkesztője, az Írószövetség területi fiókjának elnöke a kolléga szemszögéből mondott megleghangú, méltató szavakat a kötetéről.

Regéczy Szabina Perle, Brauch Magda és Vasile Dan a könyvbemutatón

(Gál Zoltán Csaba felvétele)

Beszínezte az estét a Tóth Árpád Irodalmi Kör néhány tagja, akik nagy átéléssel olvastak fel a versekből.

A tegnap költészetéből – 112 román műfordítás. A verseket válogatta és fordította: Regéczy Szabina Perle. Kiadja a Concord Media Jelen Aradon

MARIN SORESCU: VALAHOL FÉNYT LÁTTAM

Valahol fényt láttam a földön,
S megszülettem én is,
Hogy lássam, mit csináltok.

Épek, erősek vagytok?
S a boldogsággal hogy álltok?

Köszönöm, ne feleljetek.
Nincs időm válaszokra,
Alig van időm a kérdésre.

De szeretek itt lenni.
Meleg, szép minden,

És annyi fény van,
Hogy nő a fű.

Nézz már oda, az a leány
A lelkével tekint reám...
Ne, kedves, ne zavartasd magad, hogy szeress.

Egy feketekávé mégis elfogadok
A kezedből.
Szeretem, mert te keserűre
Tudod főzni.

Regéczy Szabina Perle fordítása

ARAD MARAD

P. S. kétségbeesett és pontatlan visszaemlékezése önmagára és viselt dolgaira.

Közreadja N. L.

1. ELSŐ SZAKASZ A MAGYAR KÉRDÉS

Most az jött rám, hogy újraolvasok mindent, amit eddig írtam. Három éve ez, amit épp olvasok, megjelent a magyar lapban. Az első oldalon.

Visszatérek még rá, megígérhetem. Tulajdonképpen bármit megígérhetek, nincs, aki számon kérje rajtam. Az pedig aki, nem tudom még hogyan, valamikor ennek az irománynak a birtokába jutna, legfeljebb azt kérheti számon, hogy vi-gyázhattam volna jobban a helyesírással. Már ha egyáltalán van olyan, és lesz még akkor valaki er-refelé, akinek ez fontos.

Az orvos megnyugtató: nem vagyok őrült. Ezt én is tudtam, jobb mégis egy orvostól hallani. Hogy normális sem vagyok, az viszont biztos. De mutasson valaki nekem egy normális embert. És ami még bizonyos: szenvedek, mint egy állat. Magamtól szenvedek. Magamnak. Ennyi az okosságom. Hogy tudom ezt.

Valójában hülye vagyok. Zefzek, ahogy megjegyezte a kiképzőtiszt. Akkor még nem tudtam, mit jelent ez a román szó. Zevzecule, mondta Todoreszkú úr, én meg vigyorogtam rá, mert azt se mondta senki, hogy a seregben nem vigyorgunk a felettesre. Aztán megtaláltam egy német-török szótárban. Valóban azt jelenti törökül. Hülye. Az voltam és ez vagyok, ettől már csak a halál szabadíthat meg, ha igaz, amit beszélnek róla. Hogy nem kivételez, nincs előtte rang és vagyon, hír és dicsőség. S mivel ezek távolról sem jellemzők rám, merem remélni, hogy hülyeségem sem akadály számára. Mi lenne, ha csak a hülyéket életben hagyná?

Írni kezdtem pedig e sorokat 19.. január elsején, életem legszomorúbb és legelhagyatottabb óráiban. Mintha önmagamnak gyógnék. Igyekszem emlékezni önmagamra.

Lüktetnek agyamban az emlékek. Mindig ugyanazok. Velük maradtam, elment mindenki, utolsónak Márta. Ha ő maradt volna még. Hogy vigyázzon rám, hogy óvjon, hogy ne kelljen éjjel háromkor meginnom egy teljes üveggel, hogy aludni tudjak legalább pár órát.

Időrendbe kellene szednem őket. Legalább ennyi elvárható lenne még egy zefzektől is.

Kezdhethném talán így: 16.. májusában érte el a szekérsor a Temesi Bánság határát. Negyvenezer szerb vonult be ekkor fegyveresen, asszonyostulgyerekestül, kutyástul-macskástul a Habsburgok uralta területre Csernojevics Milán Szvetozár püspök* vezetésével. Határőröknek fogadta fel őket a császár a török ellen. Ott volt közöttük ősöm, Petrovics Szlobodán, szervian granicsár, s ugyanúgy, mint a többiek mind, örvendezett az alkalomnak, elvégre egész életében menekült a török elől és harcolt velük, és nem adta fel soha a reményt, hogy egyszer majd megmutatja nekik, hol is lakik az a bizonyos ortodox-keresztény Úristen. Mert a szerb már csak ilyen: tehet akármit, képes lehet baromságok végtelen sorára, két dologra azonban soha: szabadságát nem adja senkinek, ha meg rossz sorsra jut, a reményt nem adja fel haláláig.

Így születhettem én ide, az Úr 19..-ik évében. A szerb templom tömjénszagú boltívei alatt keresztelt meg Kovencsics Uros esperes, s lettem Száva a szerb kereszttségben. Mivel, ahogyan az akkoriban illetett és természetesnek volt ezért mondható, első magyar iskolám igazgatója, akit talán nem véletlenül hívtak Keresztesnek, szintén megkeresztelt a magyar oktatás szentségében. Apám szerb volt, anyám cseh, én pedig, természetesen, nem lehettem más, mint magyar. Ezt, úgy látszik, senki sem vonta még kétségbe akkoriban, talán ezért találta úgy Keresztes igazgató úr: ehhez a Sebő sokkal jobban illik, mint a Száva.

Vigyáznom kell nagyon, nehogy elkalandozzak. Vagy hogy el ne ragadjanak az emlékeim, mert, igaz ami igaz, a gyónásnak is vannak szabályai. Életünk tiszta stilisztika. Előre mondom hát: néha be-bekerülhet a történetbe egy-két elkallódott, irányt tévesztett gondolat vagy valami, amit egyesek annak hinnének. Nem gondolatok ezek igazából, inkább kínlódó lelkem lepedékei, mint rossz gyomrú ember körül terjengő szagok. Mert le kell írnom, el kell mondanom, hogy folytatni tudjam

a történetemet: a lélek a világ legtörekenyebb ötvözte, mégis túléli azt a roppant szilárdnak tartott valamit, amelyben ideiglenesen meghúzza magát. Ezt nevezzük, nevezik, halhatatlanságnak, s engedjék meg nekem, hogy elrévedezzek ezen most életemnek nyolcvannegyedik évében.

Sosem voltam templomba járó ember, most sem vagyok az, és, ahogy elnézem, már nem is leszek. Most mégis úgy gondolom, annyira egyedül maradtam magammal, hogy szembe kell fordulnom az Úristennel, nem beszélhetek megállás nélkül csak Mártának. Igen, vele beszélek órákon át, veszekszem vele, mint egy akaratos, elkényeztetett rossz kölyök, éjszaka mást se csinálok, sírok és követelődözöm, szemére hányom, hogy itt hagyott, hogy magamra hagyott, pedig azt mindenki tudja, hogy a feleségeknek illik túlélni a férjeiket, s ha ráadásul tíz évvel fiatalabbak, akkor pedig szinte kötelező.

Német iskolában kezdtem meg tanulmányaimat, ki tudja miért. Talán mert a német világnyelvnek tűnt akkoriban, talán mert mindenki szerette Ferenc Jóskát, talán mert az apám úgy gondolta, hogy adjuk meg a császárnak, ami az övé. Mint látni fogják, apám ekkor, és nem először, szörnyet tévedett: ő valóban megadta, amit a császárnak adhatott, én azonban lekéstem a nagyszerű lehetőséget. Elég az hozzá, hogy a németektől megtudtam: valójában egy svájnehund vagyok. Magyarul írom, ahogy hallottam. Nem haragudtam meg rájuk, sajnáltam őket, amiért nem hallhatják, milyen sűrű és titokzatos zamata van az én nyelvemen.

Apám, tehát, még 1914-ben, kapott egy behívót Ferenc Jóskától. Csak így egyszerűen. A mindenki által hőn imádott császár egy kedélyes délvidéki kirándulásra invitálta a fatert. A nagy alkalomhoz méltón, csodaszép puskát adományozott a császár apámnak, lévén hogy a kuk-hadsereg nemrég cserélte le az ősi Wendl-eket korszerű Manlicherekre. Természetesen, mint mindenki, akivel apám elindult e délvidéki túrára, a puska mellé egy borjút is kapott a hátára. Amint az ilyen alkalmaknál elvárható, nemdebár, anyám, velem kézen fogva, kikísérte a család fejét az állomásra. Nekem ott tetszett minden: az egyenruhások sürgő-forgó hada, a ráérősen dohogó mozdony, de legjobban a szellős marhavagonok, amelyek egyikére felszállt büszke atyám. Csak anyám nem tetszett nekem ez alkalommal, mivel egyfolytában szipogott, s miután a vonat kizakatolt az állomásról, tragikusan rám nézett, és csak annyit mondott: árvák lettünk.

Szerencsére, egyelőre legfeljebb szimbolikusan lett igaza, mivel, három hónap múltán, családunk hadura visszatért a délvidéki kiruccanásról. Nem egyedül és nem akárhogyan. Tomporában egy ólomgolyó fészkelte magát be eltávolíthatatlanul. És maláriásan. Az utóbbi nagyon tetszett nekem, jól hangzott, azt hiszem azért, mert bibliai zöngéket véltem kihallani belőle, a golyóval azonban nem voltam megelegedve, mivel a színház alatti Reich-bazárban voltak annál sokkal szebbek. Üvegből és színesek.

Egyébként meg ez idő tájt különösen felajzott állapotban leledztem. Nem érdekelt a háború, a

katonákat meg, apám kivételével, mélyen lenéztem. Szerelem volt, kétségtelen. Hamar jött, el is múlt hamar, de ez volt az első, s mindjárt két csodaszép nőbe egyszerre. Nagynéném voltak ők, a város korzójának primadonnái, a várbeli tisztecskék hódolatának csúcstartói. Én jó ürügy voltam a napi akár több sétához is, lévén hogy a családnak

nem volt kutyája, annyira azért nem polgárosodtunk még, így aztán a kis asszonykák engem sétáltattak a napfényes korzón.

Hosszú és élvezetes séták voltak egyébként. S mivel a birodalom hadban állt, a főutcán megállás nélkül masíroztak a különféle rendűrangú és létszámú katonai egységek. Nagyszerű alkalom a kommandírozó tiszteknek,

hogy kimutassák egyszerű, de nemes töről met-szett gavallérságukat. Amint a harcias egység megközelített egy jó kiállítású hölgyeményt, általában többet is egyszerre, mivel akkoriban, atavisztikus ösztöneiknek engedve, a lányok még, mint a libák, nagyobb csapatokban jártak, a tiszt harsányan megfogalmazta a vezényszót: Szakasz, jobbra csodálkozz! Mire a bakák példás fegyelmet és rettentő hadi készültséget tanúsítva, fejüket a megadott irányba fordítván, háromszor egymásután hátborzongató hangon elordították, hogy aszongya: Ej-ha! Ej-ha! Ej-ha!

Ellentétes érzelmek kavargotak bennem ilyenkor. Egyrészt, megvallom töredelmesen, imponált nekem a töretlenül masírozó katonák férfias megnyilvánulása, ugyanakkor éreztem, hogy izzó szerelmem tárgyai a kelleténél nagyobb szívélyességgel fogadják e tömeges szerelmi vallomást. Nem tudtam mit kezdeni a szkizofrénia határán táncoló énemmel, féltékenységem elragadtatott megnyilvánulásokra késztetett. Nem adtam azért ki magam, sebesült képzeletemben álltam bosszút a kakaskodó honvédeken: elképzelttem mind-egyiküket seggükben egy színes üveggolyóval a Reich-bazárból, de amit, valahogyan egészen csodálatos módon, a déli fronton szereznek majd be maguknak.

Ekkoriban már magyar iskolába jártam, ahol be-
gyes tanítónénim, Hollóssy Adél, szokatlanul ér-
zékeny figyelmet tanúsított irántam. Nyilván, en-
nek az lett az eredménye, hogy galádul megcsal-
tam a két korzónővért, és halálosan beleszerettem
a nádpálcát perverz rafinériával suhogtató ringó

derekú Adélbe. Meg is tanultam minden verset, fújtam kívülről az összes szólamot. Melyek ez idő tájt nem tettek tanúbizonyságot túl nagy fantáziáról. Lényegében és alapvetően, újra és újra megfogalmazták azt az immár kézzel fogható tényt, hogy az első magyar maga a király. Hamar megtanultam: a magyar király valójában és természetesen császár, az a bizonyos Ferenc Jóska, aki kedélyesen elszólította mellőlünk, még a háború elején, s aztán szinte minden adandó alkalommal, jámbor atyámat. Azt követően, hogy mindent alaposan meggondolt és megfontolt. Ferenc Jóska.

Mint tudják, a gyermekszerelmeknek már olyan a természetük, hogy sosem teljesezhetnek ki. Nincsen annál mélyebb odaadás, amelyre egy szerelmes fiúgyermek képes, meghatározhatatlan érzelmeinek kavargása a pokol kénköves tűzével mérhető csupán. Érzelmeik lángolásánál csak szerelmük objektumának érzéketlensége és háládatlansága lehet nagyobb. Adélról is hamar kiderült az elévülhetetlen igazság: egyetlen nő sem tud ellenállni az egyenruhának, a kackiásan fölfelé kunkorodó bajusznak, a férfias oldalbordákon csörömpölő harci eszközöknek. S mivel már rég volt korzóképes hajadon, az én Adélem az iskola kapujában fogadta, a maga különlegesen kéjes módján, a tisztek hódolatát: megszavaltatott előttük, újra és újra elzenghettem nekik a magyarság lényegét, amely, mint már jeleztem, ekkoriban az öreg császárkirály torzonborz személyében öltött testet. Látják, mondta aztán büszke öntudattal és csúszkáló hangleejtéssel az én Adélem, figyeljék csak, kedves uraim, milyen szépen tud magyarul ez a kis oláh.

Nem volt nekem elég két, egészen pontosan három végzetes szerelem, s lám az egyikből máris kisarjadt életem meghatározó élményei közül a második. Még az sem tudtam eldönteni, fiú vagyok-e vagy lány, gondoljanak bele, még nem voltam tízéves, amikor újabb nagy kérdés elé állított az élet: mi vagyok én, ha nem vagyok magyar? Amikor a kis svábok disznó kutyának neveztek még azt hittem, játék ez is, mint általában minden, aztán szép lassan, ahogy gyűlt sejtjeimben és fogamban az „idegen anyag,” rá kellett döbbernem a kikerülhetetlen valóságra: nincs annál nagyobb kérdés, hogy mi vagy? Vagyis, morfondírozhattam én jóval később, nem az a kérdés, hogy ki, hanem hogy mi: német, szerb, magyar, román netán zsidó? Nevében baljós zengésű szülővárosomban lehattél volna még ezeken kívül tót vagy bolgár, ritkábban olasz, de elvéte akár rutén vagy örmény, hogy a cigányokról még ne beszéljünk, mivel a cigánykérdés ez időben mint zenei probléma létezett csupán.

Egyébként nem tudom, miért gondolta úgy az én Hollóssy Adélem, hogy oláh lennék, miközben osztálytársaim csak Vadrácnak szólítottak. Eleinte magától érthetőnek vettem a dolgot, mint természetes átmenet a németek disznókutyájától az akkoriban úton-útfélen dalolt *Megállj, megállj, kutya Szerbia* felemelő fenyegetéséhez. Különben a nóta nagyon tetszett nekem, daloltam is önfeledten egészen addig, míg lábadozó apám rajta nem kapott, és egy gondos, erélyes atyai pofonnal végleg ki nem iktatta repertoáromból. Mint később megtudtam, Szerbia megfogadta a tanácsot, és megállt a Marosnál.

Azokban a napokban fontosabb értesüléseimet a Tolnai Világlapja fényképeiből szereztem. Felemelően borzongató volt a felakasztott komitácsik és a halomra lőtt szerbek látványa. Nem is értettem, miként lehetséges, hogy ez a roppant életrevaló, de mégis apró nép még életben van, és állomásozik bőszen a Marostól délre, mindazok ellenére, hogy a Höffer-féle hadijelentések alapján hősies hadseregünk legalább kétszer kiirtotta őket. Koromnál fogva nem láttam az összefüggéseket, mai eszemmel azt mondanám, nem zárható

ki, hogy ezeket a jelentéseket az a bizonyos Höffer állíthatta össze, akinek neve egy babahintőport is jelentett akkoriban.

Azt sem tudtam még, hogy ez idő tájt egyre több kórházvonalat gördült be új és nagyszerű állomásunkra. Nagy vonalakban este érkeztek, az éjszaka jótékony sötét csendjében ürítették ki tartalmukat, hogy reggelre indulhassanak vissza az újabb szállítmányért. Feltételezem, egy ilyen vonattal érkezett meg szülővárosomba Berlowitz Márton is valamikor 1917 nyarán. Sebesülése nem volt életveszélyes, így aztán saját lábán bandukolt el a kórházig. Úgy gondolhatta, óriási szerencséje van, elvégre a többiek zömét egyenesen a temetőbe vitték. Most így utólag elképzelem, hogyan mehettünk el egymás mellett, én a gyermekkor végén kínlódó kis Vadrác, és ő, a sebesülését büszkén hordozó, számomra meghatározhatatlan korú és nemzetiségű honfi.

Sokat karistoltam ekkoriban poros-zajos városunkban. Lóvasúton

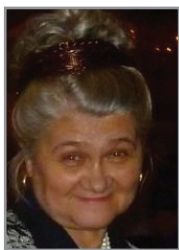
utaztam ráérősen a Városházáig, innen kimentem a Marospartra, a Kultúrpalota mögé, ahová, egészen a tél beköszöntéig, gyümölcsös tutajok érkeztek és a vízen lágyan ringatózva kínálták illatos portékájukat a hadviselő városnak. Itt őgyelegtem sokszor órákon át,

gyógyírt keresve szívem és bimbódzó önbecsülésem sebeire. Szerelmi csalódottságom, és az a tudat, hogy nem tudom, mi vagyok, birkózott bennem gyermeki nagyravágással.

Túl a Maroson a várbéli barokk templom kettős tornya támasztotta az eget, nem ritkán ismerős bakadalok úsztak át a vízen az almától-körtétől, szilvalekváros dézsáktól roskadozó tutajokig. *Seprik a pápai uccát*, foszlott szét körülöttem a frontra készülő harcosok vidám dala, enyhítván valamelyest lelkem megállíthatatlannak látszó hullámozását.

*Elképzelhető, hogy P. S. nem emlékszik pontosan. A nagy szerb áttelepülés 1690 körül ment végbe Csernojevics Arszen patriárka vezetésével. Nem zárható ki viszont, hogy P. S. tudja jól, azonban a magyar történelmekutatók nem hatol ilyen mélyre a rác-szerb történelem bugyraiba. (N. L.)

Tatár Etelka

MIT OLVASNAK A CHICAGÓI MAGYAROK?

Tatár Etelka Aradon végzett, a Csiky Gergely Főgimnázium jogelődjében, a 3-as Számú Középiskolában. Majd ugyanott magyar irodalmat tanított. Sok egykori diákja szívesen emlékszik Magyar tanárnő óráira. Jelenleg az Egyesült Államokban él, a kanadai–amerikai *Magyarság* című lapnak chicagói munkatársa. Heti rovata van; magyar vonatkozású társadalmi és kulturális eseményekről számol be, könyvismertetéseket ír. Örömmel közöljük egyik év eleji írását.

Tavaly nyáron életem egyik legizgalmasabb könyvbemutatóján vettem részt Chicagóban, egy belvárosi olasz vendéglőben. Mivel a könyv a borkról és borászatokról szóló szakkönyv, a bemutató borkóstolóval volt egybekötve.

A borászati szakkönyv szerzője **Dr. Orbán Klára**, a DePaul University olasz–francia szakos tanára, hivatásos borkóstoló, aki az elmúlt nyáron vizsgázott e nemes szakmából Londonban.

Nem első kötetes szerző, hiszen lapunkban már találkozhattunk munkáival.

Ezúttal helyi borokat és borászatokat ismertet *Illinois borai és borászatai* című könyvében, amely a Southern Illinois University Press kiadásában jelent meg 2014-ben, és amelyet már katalogizált szinte a megjelenés pillanatában a Kongresszus Könyvtára.

A kötet tudományos pontossággal követi a szőlő útját Illinois államban, Lincoln földjén, aki nem itt született, de itt indult karrierje. Ez a préri állam valaha negyedik helyen állt az országos bortermelés versenyében, de a XX. század harmincas éveinek inflációja és a nagy szesztilalom után ez az ágazat visszafejlődött. Az amerikaiak ezután inkább a tömény italokra koncentráltak, meg a különböző sörökre.

Orbán tanárnő követi a bor történelmi útját az őshonos indiánoktól kezdve. Ők már ismerték a szőlőt, de semmi bizonyíték nincs arra, hogy bort is készítettek belőle. Az első igazi bortermelő természetesen francia volt. Köztudott, hogy a spanyolok után, a franciák isszák a legtöbb bort a világon. Kitér a borkészítés folyamatára, talaj- és éghajlati tényezőkre és arra is, hogyan lehet küzdeni a különböző kórokozók ellen.

A könyvbemutatón nemcsak a család, kollégák, kedves régi és új ismerősök jelentek meg, de egykori és jelenlegi tanítványok is. A svédasztalokon

a különböző borok (vörös-, fehér-, édes, száraz és savanyú homoki) mellett különböző sajtok heverészték, meg alma és egyéb gyümölcs. A bort kóstoltatók egy-egy szórólapot is kaptak, amelyen ajánlották a szervezők, milyen bort mivel érdemes fogyasztani. Például a Cabernet Franc vörösborhoz füstölt sajt vagy mozzarella dukál, a fehérhez csak mozzarella, a desszert borokhoz viszont kék sajt, áfonya vagy csokoládé. A könyv arról is szól, hogy miért.

Hasznos tanácsokat is találunk a könyvben, milyen alkalomra milyen bort vásároljunk, és hogyan tároljuk azokat. Azt is megtudhatjuk, hogy ma már a palackozás, címkézés, sőt a dugó gyártása is külön művészet lehet.

A sok érdekes tudnivaló mellett számos szép fotó ékesíti a könyvet.

Az elmúlt év másik kiemelkedő könyvbemutatója **Makkai Rebecca** nevéhez fűződik. Ha őt nem is ismerik sokan a magyar közösségből, de édesapja, Dr. Makkai Ádám, nyugalmazott egyetemi tanár, sokunk számára jól ismert, bár nyugdíjazása után visszavonult Hawaiiiba.

A könyvet a chicagói központi könyvtárban, a Washington Libraryben mutatták be, egy panamai származású író munkájával együtt. Makkai Rebecca sem első kötetes író. A jelenlegi könyv címe *A száz éves ház*.

A könyvbemutatón az író szívesen beszélt családjáról és édesapjáról, aki maga is emigránsként kezdte itt az életét.

Bár elbúcsúztattuk a 2014-es esztendőt, illőnek találok emlékezni néhány, a könyvpiacra megjelent irodalmi érdekességre. Elsősorban **George Orwell** 1984 című könyve, amely 1949-ben jelent meg először. A szerző – eredeti nevén – Eric Arthur Blair (1903–1950) angol író, kritikus erősen szociáldemokrata beállítottságú, így heve-

sen elítéli az önkényt, a totalitáris államokat. Tőle származnak azok a híressé vált kifejezések, mint „hidegháború”, „Nagy Testvér”. Sajnos, ma is vannak Nagy Testvérek, akik csak a saját igazságukat ismerik el, és azt akarják ránk kényszeríteni.

Régi, de mindmáig aktuális mű **Simon de Beauvoir** *Mandarinok* című kulcsregénye, amely 1954-ben elnyerte a Goncourt-díjat, és egycsapásra világhírű lett. Az önéletrajzi regény kordokumentum, amely az egykori francia kommunista párt politikáját dokumentálja a nagy baloldali értelmiségiek, Camus és Sartre példáján keresztül.

Ez a könyv máig eleven és hatékony, mert körülünk embereinek, alapvető tendenciáinak hű és hiteles képét adja. Számunkra azért fájóbb ez a valóság, mert átéltük – gondolkodva, izgulva, rettegve, lelkesedve vagy csalódva, a háború befejezésétől a hidegháborús korszakig. 1956-ig bízunk a Nyugatban, a nyugati Nagy Testvérben, aki a bajban sehogy sem akarta vállalni velünk

a rokonságot. Odataszított az önkény karmaiba, eladott és elárult. Elárulta nyugati, polgári hagyományainkat.

Mind a négy jelzett könyv izgalmas olvasmány lehet a hosszú, téli estéken.

Beszélgetésünk során említettem Dr. Orbán Klára tanárnőnek, rendezzen borkóstolóval egybekötött kirándulásokat, hogy jobban megismerhessük szűkebb pátriánk történelmi, turisztikai és borászati érdekességeit.

Napjainkban világszerte hirdetik, hogy a bor mértékletes fogyasztása rendkívül egészséges. Az egykori reklám szerint: „*A bor kis mértékben orvosság, nagy mértékben gyógyszer!*”

Hát, akkor, egészségünkre! Avagy, kedves megelégségesedésünkre! Kimondtam. Leírtam. Még ihatok egy pohárral.

Chicago, 2015. jan. 5.

Kölcsey-díjasok

A MAGYAR KULTÚRA NAPJA ARADON

Hagyományosan, idén is megünnepeltük január 22-én, a Magyar Kultúra Napját. Fő szervező a Kölcsey Egyesület volt az RMDSZ támogatásával. A bábszínház zsúfolásig megtöltő, főleg az idősebb nemzedéket képviselő közönség, a Himnusz felemelő sorainak meghallgatását követően Jankó András, a Kölcsey Egyesület elnöke, illetve Bognár Levente alpolgármester, RMDSZ-elnök köszöntője után megtudta, hogy az idei Kölcsey-díjakat Ujj Ágnes, nyugalmazott tanár és Tapasztó Ernő, az Aradi Kamaraszínház igazgatója kapja. A laudációkat Matekovits Mihály, illetve Fekete Réka olvasták fel.

Az ünnepség befejezéseként Éder Enikő és két zenész társa, Borsos Pál (tangóharmonika) és Kiss Attila (akusztikus gitár) lírai, zenés összeállítása nyűgözte le a hálás hallgatókat. (J. B.)

A színpadon Éder Enikő, Borsos Pál és Kiss Attila

Siska-Szabó Zoltán felvétele

Matekovits Mihály

UJJ ÁGNES LAUDÁCIÓJA

Félig sem fontos az, amit tanítunk gyermekeinknek, mint az, hogy hogyan tanítjuk. Amit az iskolában tanultunk, annak legnagyobb részét elfelejtjük, de a hatás, amelyet egy jó oktatási rendszer szellemi tehetségeinkre gyakorol, megmarad.

Eötvös József

Bizony, ezt a miniszteri-írói idézetet Ujj Ágnes – nekünk Ági, a gyermekeknek Ági néni – szó szerint betartotta az elmúlt években. S itt akarattal nem említettem az esztendőik számát, mert ez is nézőpont kérdése, hogy mi a sok és mi a kevés, miként az is, hogy mennyit és mit feledünk, illetve ami megmarad, annak milyen a kihatása.

Ujj Jánosné Szentgyörgyi Ágnes abban az iskolában volt tanuló, amelynek később tanára lett, s ahonnan nyugdíjba is ment. A sors, meg a változó iskolapolitika az oka, hogy az egykori *Királyi Főgimnáziumban* érettségizett, most pedig a *Csiky Gergely Főgimnáziumba* jár foglalkozni az unokájánál is kisebb gyermekekkel. Évtizedeken át János Vitéz, Toldi Miklós, Ludas Matyi, vagy ha kellett Nemecek lelkületét, személyiségét lop-ta be diákjai szívébe Tornyán és Aradon, a diák színjátszókkal bújt a zöld ág levelecskéivel, gonosz boszorkákat büntetett, letaszította a trónról a rossz királyt, és megjutalmazta a harmadik, de szegény legényt. Sok mindent tanulhattunk Ágitól: *tűrelmet, odafigyelést, a felmerülő egyéni diákgondok megbeszélését, megoldáskeresést.* De arra nem jöttem rá, hogy hogyan éri el, miszerint hatvannál több tanulót varázsol a színpadra, akiket nem is tanít osztályban, s akik – egyre szűkebb szabadidejünkben – rohannak, mert próba van, mert ők a táncosok, hópihék vagy erdei manók. Nem is figyelem tovább, inkább csak kívülről csodálom a tanév végi terület, terület színpadkámát a minorita kultúrházban, a gyermekszínpadot.

Mit is tesz Ujj Ágnes tanárnő? Anyanyelvünket ápolja, gondozza, csiszolja a játék kellemes, észrevétlen hatalmával. A szép beszédet *tanítja*, a csapatmunka szellemét *erősíti*, tanítványait a jól végzett munka után *dicseri*, a szülőknek *megköszöni* a családi program időnkénti felfordulásának áldozatát.

Akkor nem ki, hanem mi is a gyermekek Ági nénije? Több mint tanár, ő a zöld ág – s a diák a levelecske, de ő a tavaszi szél – a diák az áradó víz, erdő – a Maros szélén, egyszerre hét törpe a Hófehérkéék között és Piroska nagymamája.

Siska Szabó Zoltán felvétele

Ági, ne csüggedj, légy optimista munkádat s annak eredményit illetően! Ha néha arról szólsz, hogy megfáradsz pillanatnyilag, Horváth Imre szavaival buzdítlak:

*„Nem számít, hány x van már a nevem mellett!
Higgyétek el, hogy nem számít az évszám!
Csak az fontos, hogy feljebb vagy lejjebb
léptem-e ama láthatatlan létrán.”*

Férjed, gyermekeid, unokáid mellett vannak, de közeledben érezheted a diáksereget – a régebbieket s a mostaniakat is – és bennünket, pedagógus társaidat, városunk művelődési életének függönyök mögötti szószólóit, Arad magyarságát.

További jó munkát, egészséget és optimizmust!

Arad, 2015. január 22.

A Magyar Kultúra Napján, a Kölcsey-díj átadásán.

TAPASZTÓ ERNŐ LAUDÁCIÓJA A 2015-ös KÖLCSEY-DÍJ ÁTVÉTELEKOR

Amikor telefonon bejelentették nekem, hogy Ernő kapja idén a Kölcsey-díjat, két első gondolatom volt: az egyik, hogy nagyon megérdemli, a másik, hogy fel fognak kérni a laudáció megtartására. Fel is kértek, ami alól próbáltam finoman kibújni olyan indokkal, hogy talán túl ismerem a díjazottat, "tagjai vagyunk egymásnak", ahogy Pál apostol írta és hozzáteszem, tagjai vagyunk az Aradi Kamaraszínháznak és egymásnak. Végül éppen ezért vállaltam el, hogy egy laudáció-impressziót írok arról az emberről, akivel hét éve dolgozunk együtt.

Hogy a színház szabadság, hogy minden vele járó munka szabadság, azt én Tapasztó Ernő mellett és vele tapasztaltam meg. Neki hittem el. Hogy Parti Nagy Lajost idézzem, és ki tudja még ki mindenkit, úgy érzem, kötelességünk szabadnak lenni. A szabadság színházában vagy a színház szabadságában. Tapasztó Ernő egy szabad színházi ember. Érzékeny és intuitív, ami sokkal többet jelent holmi megérzésnél. Ösztönösen talál rá azokra az emberekre, akikkel együtt dolgozik, akik megérik benne a szabadságot, azt az előre meg nem fogalmazott rejtélyt, amit megismerni kénytelen az ember színpadon. S ennek a rejtélynek a megismerése nem lehetséges az intuíció nélkül.

„Te mindig nagyon jól választasz”, mondtam egyszer csipkelődve neki és fenntartom ezt a kijelentést, mert valóban jól választott és tette ezt sokszor. Jól választott, amikor érettségi után kicsit kiszellőztette magából Aradot, először a temesvári, akkor Demeter András vezette színháznál, majd Békéscsabán, Budapesten a régi Új

Színháznál, hisz Aradot kötelező elhagyni, mert ide a legjobb visszatérni. Olyan város ez, hogy egyszer csak visszahív. Őt Bukarestből hívta vissza Arad. A színház nagyon régen kezdődött itt, a Simonyi utcában Hirschl Jakab 1817-ben sarki háza mellé kőszínházat emelt. Aztán, kicsit később, felhívott Ernő és azt mondta, jó lenne újra magyar színházat csinálni Aradon. Hét éve.

Hogy mit jelent Ernőnek a Kamaraszínház vagy mit jelent a Kamaraszínháznak Ernő vagy mit jelent Aradnak a Kamaraszínház vagy mit jelent a Kamaraszínháznak Arad?

Nem tudom, válaszolja Tapasztó, én azt kérdezném meg, hogy ez a színház mit szeret bennem? Ez az Aradi Kamaraszínház kicsit olyan, mintha egy élőlény lenne. Mintha külön identitásként működne és követelne, követelné, hogy minél több cuccot kapjon, minél jobb anyagot kapjon, de azért arra vigyáz, hogy ne tegyünk vele túl borzalmas dolgokat. Én azt hiszem, hogy ebben segít minket. Egy önálló életet élő identitás, aki a saját személyiségének a bélyegét rányomja egy-egy munkára, és azt hiszem, hogy azt szeretem őbenne, amit ő szeret énbenem.

Siska-Szabó Zoltán felvétele

Így fogalmaz Tapasztó Ernő erről az önálló életet élő identitásról, amivé a Kamaraszínház vált ez alatt a hét év alatt. Ez az identitás a mienk, aradiaké, hat az életünkre, nyomon követhetjük. Mint ahogy teszik ezt mások. Mert az Aradi Kamaraszínházat sokan figyelik. Aradinak lenni most már azt is jelenti, hogy azonosítanak, beazonosítanak minket: ó, igen, hallottuk, tudjuk, láttuk a Kamaraszínház valamelyik előadását. A legjobb rendezés díja Pitești-en, fesztivál nagydíj

és trófea Bákóban, olyan városok ezek, ahol talán épp a Kamaraszínház miatt tudatosul az emberekben, hogy vagyunk. És tetszik nekik, amit látnak. Hisznek Tapasztó Ernőnek. Észre kell venni azt is, ami egészen közel van hozzánk. Ez a mai este a megerősítése annak, hogy Aradon látnak. Látják benne a színházszervezőt és látják benne a rendezőt. Látják, hogy játszik és sokan talán valami komolytalant értenek a játék alatt. Pedig a játék egy másik világ, saját szabályokkal. Mint a színház. Ennek a színháznak Tapasztó Ernő állítja a szabályait. Ha elfogadjuk, bekerülünk egy csodálatos világba. Ha nem fogadjuk el, egyszerűen kívül maradunk. De játszani csak a szabályok elfogadásával és betartásával lehet. A színház játék, nem bántani akar vagy megmutatni egy abszolút igazságot, a játékból ki-be lépünk, nevetünk, köz-

ben bosszankodunk. A színház egy világ, egy másik világ, mint az, amelyben élünk. És talán egyik legfontosabb feladata az, hogy megtanítsa színházat nézni, hogy színházba járni szeress, mert az valami jó. Tanulni kell ezt is. Tapasztó Ernő a másik oldalról tanulja, belülről kifelé. Szerethető bohóc és szerethetően ösztönlény. Szerethetően tud leesni a színpadról, miközben a diákoknak magyaráz és ugyanúgy folytatja, az esés elvész az energiamezőjében.

Próbáljunk meg kicsit könnyedebben, felszabadultabban, s talán vidámabban élni, s hozzá járjunk sokat színházba, nézzünk Tapasztó-rendezéseket. Akinek a Kölcsey Egyesület kuratóriuma és a magam nevében is szívből, baráti szeretettel gratulálok.

Arad, 2015. január 22.

Hitélet

Horváth Csaba

A BÁRÁNYOK HALLGATNAK

A túlparton bárányok legeltek. Egy görög pásztor támaszkodott botjára, a semmibe meredt tekintettel, amit szakszóval „végtelenre állított fókusz” neveztem magamban. A komp nemsokára megérkezett. Sikertelenül megfejteti a találós kérdést? – kérdeztem a matrózt. Van egy válaszem. Nem biztos, hogy a helyes válasz, vagy az, amire számított. Tudja, utánanéztem. És diadalmasan mutatott zsebéből kihúzott okostelefonjára. Csak nem azt akarja mondani, hogy leguglizta? Kérdeztem megvetően. Ma már nem vásárolnak lexikonokat az emberek. A világháló megjelenésével szinte értelmetlenné vált az ismeretek ilyenfajta tárolása és keresése. A lakásaink sem olyanok, ahol masszív polcok vannak roskadásig megrakott vászonkötetekkel. Ha az ember bérel egy garzont, a glettelt falba nem tud olyan polcot becsavarozni, ami a Britannica Hungaricát kibírná, vagy Dumas összes műveit, esetleg

Victor Hugót. Az internetkábel viszont szinte észrevétlenül meglapul a küszöb és az ajtófélfá mögött, akárcsak a kígyó a tudás fájának törzsén. A falra pedig egy plazmatévét csavaroz fel, nem pedig könyvespolcot. Ledes tévét. Javított ki a tengerész. A plazma már kiment a divatból. Elnézést, szabadkoztam, miközben igyekeztem rá figyelni. Nos, szerintem a helyes válasz az, hogy a valódi Thézeusz hajó az új. Miért? Kérdeztem kissé akadémikuskodva, valamiféle akadémiai érvelést várva. Mert Thézeusz hajóját nem a deszkaanyag külső állapota határozza meg, hanem a rajta, illetve benne jelenlevő tulajdonos. Elismerően bólintottam. Tökéletesen megválaszolta.

Tényleg? – kérdezte hitetlenkedve, miközben felváltva nézett okostelefonjára és rám. Nem számítottam arra, hogy elégedett lesz a válaszzal, sőt meg voltam győződve, hogy ki fog nevetni, és majd kioktat. Nem. Tényleg jó a válasz. A lényeg-

get ragadta meg. Szívből örülök. Mosolyogtam rá. És nem baj, hogy rásegítettem a guglival? Nem. Egyáltalán. Nem volt megtiltva a játékszabályokban. Tényleg nem. Bólintott. Régen az volt, hogy a tudás, az ismeret, maguk a módszerek a tanárok, professzorok, tudósok, papok tulajdona volt. Ma már ez nincs így. Az információ áradatát éljük, és bárki hozzáférhet. Inkább a válogatást, a szűrést és mederbe terelését az ismereteknek kell megtanulnunk. Miért tette fel ezt a kérdést? A válasz miatt. Az egyház is hajó. A templomoknak is van hajója. Még kereszthajója is. Ami a világ tengerén úszik. Az árboca Krisztus keresztje, és csak akkor halad előre, ha a Szentlélek szele fúj a vitorládba. És ha szélcsend van? Akkor húzzuk az evezőket. Mosolyogtam. Emlékszem, egyszer Cook kapitány szélcsendes övezetbe került. Valami szigetek között volt talán. Hónapokig. Majdnem éhen haltak. De jól mondta. A thézeuszos választ. Nem a falak tesz ki hasznossá, használhatóvá, hanem a jelen való tulajdonos. A dokkban maradt régi hajó, amin már nem volt Thézeusz jelen, egy használhatatlan makett volt. Nem bírta volna ki az utat semmilyen partig. A hullámok szétszedték volna. Csak a nagy kalandor emlékét őrizték. Viszont új kalandokra, új utakra már nem lett volna alkalmas a hajó. Tudja, hogy sejtjeink folyamatosan cserélődnek? Igen. Hallottam róla. Hétévente. Akkor melyik az igazi énünk, a hét évvel ezelőtti, vagy a jelenlegi? Akkor mi magunk vagyunk ez a feladvány. Meséljen, milyen volt a túlsó parton? Közben a motorok felbőgtek és elindultunk visszafelé. Csodálatos ez a nyáj itt. Igen? Ezekről is van egy találós kérdése? Nem. Nem egészen. Figyelje csak őket, milyen nyugodtak. Milyen békésen legelnek. Vajon miért? Mert ostobák. Ismerős ez a „nyájszellem” kifejezés. Fordultam oda a matrózhoz. Meg ez az „ostoba” kifejezés is nagyon jellemző. A világ lenézi a keresztényeket. Nyájszellem. Mondja. És mintha az ostoba ennek szinonimája lenne. Talán abból fakad, mert rosszul értelmezik a szabadságot. Hogyan? Maga nem szeretne szabad lenni? Az vagyok. De kérdezek valamit. Nem találós kérdés. Szokta nézni az Animal Planetet? Néha igen. Figyelje meg, amikor mutatják, mondjuk, a zebrákat. Szépek. Szabadok. De, amikor közeli képet mutatnak, figyelje meg, hogy van bennük valami zavaró. Nyugtalanító. A füleik állandóan figyelnek, a tekintetük riadt, izmaik feszültek az állandó készenléttől, ugrásra, menekülésre ké-

szen, orrikaikkal állandóan a támadó ellenség szagát keresik, figyelik. És valóban, előbb-utóbb felbukkan egy párduc, gepárd, vagy a folyóból egy krokodil, és a békés idillikus kép mindjárt vérvörös csatatérre változik. És átkapcsolunk egy másik csatornára, ahol, mondjuk, síugrást közvetítenek. Mit akar evvel mondani? Figyelje csak ezt a „mioritikus teret”. Mondtam Lucian Blaga kifejezésével tarkítva mondatomat. A mi háziállataink nem olyanok, mint az előbb említett szabad állatok. Nézze csak meg ezeket a bárányokat. Sugárzik belőlük a nyugalom és a békesség, amit oly gyakran tunyasággal és ostobasággal kevernek össze. A mai emberek a pihenést passzivitásnak élik meg. Ha nem pörögsz, nem vagy senki, nem vagy hasznos, nem vagy jó semmire, haszontalan vagy. Egy Athosz hegyi szerzetesről olvastam, amikor megkérdezték, hogy mit csinál egész nap, mi haszna van az egész napos imádkozásának, ezt válaszolta. Én nem ülök, hanem utazom. Utazáskor mi állunk, mutattam magunkra, a hajómotor pörög. Ráhagyatkozunk a hajó erejére. A saját magunk körüli pörgés nem valószínű, hogy előremozdítana bennünket. Mármint a túlsó part felé. A bárányok belevesztek a ködbe. Nincsenek karmaik, szarvaik, éles tépőfogaik – folytattam. Nem tudják magukat megvédeni. Izomzatuk is elég gyenge a gyors futáshoz, a meneküléshez. Egész egyszerűen rá vannak utalva a pásztorra. Azért olyan nyugodtak, mert a pásztor figyel, őröködik felettük. Ők a pásztor tulajdonai. Ő elvezeti őket a legelőre, aztán a karámba. Az otthonukba. Most lejár a műszakja, igaz? Igaz – felelte mosolyogva. És mit csinál? Hazamegyek. És a lakás mitől otthon? Mert várnak rám. Ott van a családom. A szeretteim. A tárgyaim, amelyeket megszoktam. Ahol lazíthatok. Önmagam lehetek. Ahol boldog vagyok. Tudja, miért görbe a pásztorbot? Hogy amikor elfárad a pásztor, tudjon rá támaszkodni. Nem. A kampós vége arra szolgál, hogy beakassza a bárány lábába, hogy ha az ki akar szökni a nyájból, vagy beesik egy gödörbe, sziklapárkányra, megmentse. Ekkor a pásztorból megtartó lesz. A bárány nem tud kapaszkodni. Nem ismeri az úgynevezett „tűzoltófogást”. Csak ráhagyatkozik a pásztorra.

Közben megérkeztünk a kikötőbe. A tengerész felesége ott integetett a parton. Látja, az otthon maga elé jött.

Blazovich László

AZ EURÓPAI VÁROS

AZ ÓKOR ÉS KÖZÉPKOR KÖZÖTT (3.)

A Szajnától északra is létezett a távolsági kereskedelem és a helyi ipar. Verdunben Tours-i Gergely idejében gazdag kereskedők éltek, akik feltehetően a lotharingiai sóval kereskedtek. A rajnai két püspökvárosban, Mainzban és Kölnben legalább a 8. századtól bizonyíthatóan nagykereskedők éltek. Az Alpokon keresztül vivő római kereskedő utakon Itáliából longobárd közvetítéssel Dél-Németországba szállították az árut. A helyi iparosok pedig bronzfoglatba helyezett gyöngyöket készítettek, és ezekkel kapcsolódtak be a távolsági kereskedelembe. Onnan a rajnai úton kopt bronzedények és eszközök érkeztek, egy részüket tovább szállították Anglia felé. Trier-i Nicetus, az utolsó római származású a Trier-i püspöki székhelyben, itáliai kőfaragókat hozatott a dóm felújításához. Ugyanakkor a helyi minőségi ipar piac hiányában lassan megszűnt, mint például az ardenneki (Eifel) bazalt feldolgozás és az üvegipar Észak-Franciaországban és Belgiumban.

A Maas–Rajna és Masel határolta területen belül is elkülöníthetők területek a kultúra folytonosságát tekintetében. A Rajna torkolatának vidékén a városi civilizáció a 3. században megszűnt. A középső Rajna táján Colonia Traianát, Alsó-Germánia második legnagyobb városát az 5. század közepén teljesen elhagyták. Xantentől a Rajnán felfelé, ugyanúgy a Maas-on Maastrichtől a folyamatoság erősödött. Kölnben a dóm a késő ókori püspöki templom helyén áll. A városháza ráépült a római helytartó palotájára, amelyet a Merovingok használatba vettek, továbbá a város római területi beosztását vették át a ribuari frankok és a Merovingok.

Feltűnő jelenség viszont, hogy a frank birodalomban a római városközpontok mellett épültek fel a középkoriak, mint Bonnban és Maastrichtban. A középső Rajna és Maas vidék középkori városainak képe abban is hasonló, a frank harco-

sok a nagy római castrumok területét nem tudták megvédeni, ezért erősítéseket hoztak létre, vagy azokban, vagy azokon kívül, és ezek az erősítések alkalmasnak bizonyultak arra, hogy a vízi útra áttérő kereskedelmi útvonalaknak védelmet nyújtsanak. A Maas mellett Namur erre a példa, a Rajna mellett Koblenz és Boppard. Az utóbbi katonai fürdőjét még a római korban keresztény templommá alakították át, a város római falait pedig a 13. században restaurálták. Mainz és Speyer település-súlypontjának áthelyeződése megerősíti a fentieket. Az utóbbi első német települése kívül esett a római település központra, majd a lakosok visszatértek oda, és a 105 hektárt befedő városfal az egész középkoron át védte a város lakosságát. Speyerben az a változás következett be, hogy Sidonius mainzi püspök egy külvárosi templomot védőfallal körülvett a Rajna árvize ellen, és ezzel a városközpontot a 11. században áthelyezte. Wormsban nem játszódtak le ennyire jelentős változások.

A Mosel vidék sajátossága egyrészt Trier kivételes helyzetéből fakadt, másrészt abból, hogy megmaradt városainak: Metznek, Toulnek és a lotharingiai Saarbournnak gall–római lakossága. Triernak a püspökei 560-ig rómaiak voltak, sőt a 7. századból is felfedezett a kutatás római arisztokráciát. Jelentős maradt fazekas- és üvegipara is, jóllehet lakosságszáma csökkent, amit mutat az, hogy 882-ben nem tudták megvédeni a lakosok a normann betörés idején. Később a dómot kerítették körül palánkkal. Sokáig megmaradt a római kori sakktáblaszerű utcahálózat. Trier csak a korunkban haladta meg a római kori örökségét. Metz politikai jelentősége, mint Austraria fővárosáé, a Meroving korban emelkedett, míg Toul csökkent.

A Duna, Rajna és a Majna felső folyásának területén, az alemann vidéken, valamint bajor földön

jóval ritkábban találhatunk római hagyatékokat, habár Strasbourg mellett fellelhető topográfiai folyamatosság, akár csak Augsburg, Regensburg és Salzburg esetében. A legkorábbi passauai oklevelekben pedig római nevek találhatók. Enns városában a Szt. Lőrinc templomot gall–római templomra és két későrómai szakrális épületre építették. Bécsben szintén találhatók római építészeti nyomok, akár csak a Dunántúlon (Sopron, Szombathely, Óbuda, Tác, Pécs stb.), azonban az egykor ott élt városi lakosságot a népvándorlás hullámai elsöpörték. Hogy a keresztény egyház meglehetősen erős hidat jelentett az egyes évszázadok városi lakosságának kulturális életében, azt a fent leírt adatok bizonyítják, és általában elismert a tudomány világában. Az egyház védőernyője alatt, főképp a püspöki rezidenciáknak helyt adó városokban, ahol a kánonjognak megfelelően szervezték a székhely életét, átmentődtek a városi életmód szokásai a középkorba. E megerősített püspöki székhelyek és kolostor központok lettek a Rajna jobb oldalán fekvő német területeken azon helyek, ahonnan, mint csírasejtekből, az ókori városi élet hagyományai kisugároztak.

Angliában ugyancsak találtak római eredetű épületmaradványokat, azonban a római eredetű lakosság nyomait a későbbiekben nem lehetett kimutatni, ugyanis a római városi élet az 5. században megszűnt. Írországból sajátos helyzet alakult ki. A terület nem tartozott a Római Birodalomhoz, ám a kereszténységet már az 5. században felvette a lakosság. Annak központjai így nem az egykori római városokban alakultak ki, hanem a nagy kolostorokban, és azok mellett jöttek létre a városias települések.

Az ókori városi kultúra folyamatosságának és megszakítottságának árnyalatokban gazdag képe rajzolódik ki a tárgyalt átmeneti időszakban. A folyamatosság a fennmaradt építményekben, illetőleg romjaikban, továbbá a városokban lévő ókeresztény központokban, püspöki és világi uralmi székhelyekben, pl. Trier, Metz, Worms, Mainz tapintható ki egyrészt, másrészt pedig az ókorival összehasonlítva leépült távolsági kereskedelemben, a csökkent jelentőségű városi piacokban, valamint a hozzájuk kapcsolódó provinciális jogi normákban, továbbá a gall–római lakosság maradványában és velük együtt az egykori városi élet egyes elemeinek a fennmaradásában. Ám ez sem általános kép – mint említettük –, a folyamatosság nyomai például a Duna-medencében a romoktól eltekintve teljesen megszűntek. A fennmaradt városok mintegy szigetet képeztek a körülöttük

lévő rusztikus világban, amelyekből később, mint mintákból a városi élet újra sarjadtatható főképp a Rajna-Maas és Mosel vidékén.

Ugyanakkor a vidék élte a maga életét. Nem egy esetben a kisvárosokba vagy más helyekre települt kolostorok lettek a szellemi élet központjai, ahol a műveltség és a képzés magas szintjét valószínűsítették meg, mindaddig, amíg az egyetemek nem születtek meg a 12–13. század során a városokban. A kolostorokban nemcsak a szellemi élet virágzott, távolsági és helyi kereskedelmet is folytattak. Szent Denis már a 7. században vámszabadsággal rendelkezett olaj és egyéb áru vásárlását illetően Marseille-ben. A Corbie-i apátság egy Chilperich király által kiadott oklevél adatai szerint Fosban százezer font olajat, különböző fűszereket egytől százötven fontig terjedő mennyiségben, továbbá sok déligyümölcsöt: olívát, mandulát, fügét, datolyát, pisztáciát hasonló mennyiségben és 50 könyv számára papiruszt vásárolt. A Saint Germain des Prés apátság, amelynek bortermelése a saját szükségleteinek hatszorosára rúgott, kereskedői, egy 779-ben kiadott királyi privilegium levél szerint a Loire mindkét partján kereskedhettek világító olaj és egyéb áruk beszerzése céljából.

A nagybirtokosok ugyancsak alapíthattak piacot a 9. század második felétől, amelyek közül nem egy helyi szerepnél nagyobb jelentőségre tett szert. A Szent Denis melletti vásár széles hatáskörű éves vásárrá fejlődött ki. Az arab és zsidó kereskedők mellett angolszászok és frízek is felkeresték, hogy bort vásároljanak. Az észak-francia, belga, vesztfáliai és alsószász kolostorok pedig törekedtek a Rajna és a Mosel jó szőlőtermő vidékein földet vásárolni. Bár a nagyúri városok mellé kereskedők is települtek, az önellátó gazdálkodás elterjedtsége miatt mégsem volt érdekelt minden úr a kereskedelem kibontakoztatásában.

A Meroving uralkodók idején Franciaország területén a római kori kerületi beosztás még létezett, ezért az igazgatásban a városok jelentősége ugyancsak megmaradt. Chilperich király például megparancsolta, hogy Aquitániában a fejedelmek és grófok a seregükkel húzódjanak vissza a városokba, ami azt mutatja, hogy inkább vidéken táboroztak, jóllehet a területen sűrű városhálózat létezett. A rezidenciakutatás ugyan bizonyította, hogy a korszakban szükségből a római igazgatási palotákat használták fel székhelyül, a Karoling korszakban azonban ezek az udvar állandó vándorlása miatt nem váltak valós központokká. A valódi városlakó nagyurak valójában csak a püspökök voltak.*

A városi élet minden beszűkülése ellenére, úgy tűnik, a Rajna és Szajna közötti területen a római és keresztény örökség szellemi és anyagi hatást gyakorolt az újra felvirágzó városi élet számára, amelyek motorja az ókorban nem létezett új típusú városi polgárság lett. Kialakulását azonban hosszú társadalmi, jogi és gazdasági folyamat eredményezte.

*A tanulmány Edith Ennen: *Die Europäische Stadt des Mittelalters* és Gerhard Dilcher: *A városfogalom jelentéstartalma a történeti városkutatás számára*. In. *Urbe. Magyar várostörténeti évkönyv I.* Bp. 2006. 4–41. alapján készült. A további szakirodalmat l. ott.

Némethné Balázs Katalin

A JELEN ERŐFESZÍTÉSE – A JÖVŐ ÉPÍTÉSE

TANÁCSKOZÁS SZEGEDEN

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2014. december 5-én regionális tanácskozást rendezett a Szegedi Dugonics András piarista gimnáziumban. Ezen az eseményen a helyi egyesületeken és civilszervezeteken kívül részt vettek délvidéki, valamint aradi és temesvári honismereti és anyanyelvapoló szervezetek és iskolák képviselői.

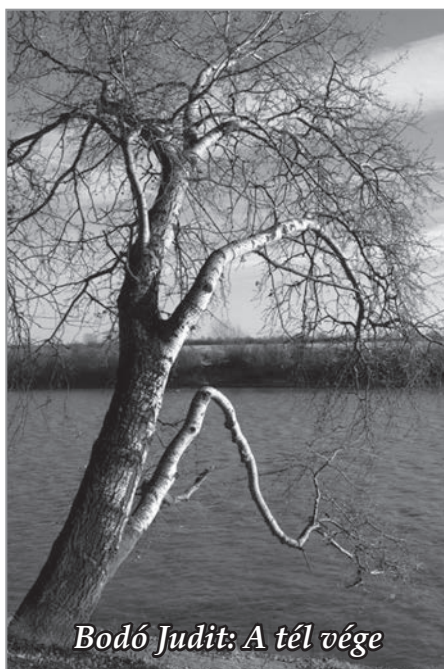
Prof. Dr. Blazovich László, az egyesület elnöke megnyitó gondolataiban a múltbeli példákra hivatkozva hangsúlyozta a mai értelmiség felelősségét, szerepét a Kárpát-medencében élő magyarság összetartozásának erősítésében. Tudatos munka, világos gondolkodás, hit szükséges a jövő építéséhez.

Dr. Bodó Barna, a temesvári Kisebbségi Szórványkutató Központ képviselője sürgette a honismereti, anyanyelvi egyesületek, szervezetek tevé-

kenységének összehangolását. Matekovits Mihály, aki a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségét képviselte, beszámolt a megfigyelt gyereklétszámról és annak következményeiről, valamint a helyi magyarság erőfeszítéseiről, feladatairól.

Több résztvevő is kiemelte, hogy az egyesületeknek mindenekelőtt a gyerekekre kell figyelniük, programok szervezésével, a régió belüli mobilizáció serkentésével.

A decemberi összejövetel legfontosabb hozadéka az volt, hogy a déli régióban dolgozó szervezetek képviselői megismerjék egymást, beszámoltak örömeikről, gondjaikról, tevékenységükről, és megfogalmazódott az igény a kapcsolatok kiterjesztésére, tartalmas, hasznos, motiváló közös rendezvények lebonyolítására.

Bodó Judit: A tél vége

Gál Zoltán Csaba

A FIATALSÁG JÖVŐJE A GLOBALIZÁCIÓ KONTEXTUSÁBAN (1.)

ESSZÉ A KIVÁNDORLÁSRÓL, AZ EMBERI TERMÉSZETRŐL

ÉS A HONTALANSÁGRÓL

Sokáig kerestem megfelelő idézetet, mellyel indíthatnám pályázatomat, de sajnos, nem találtam ilyet. Az itt felvetett probléma túlságosan újkeletű ahhoz, hogy klasszikusnak számító írók foglalkozzanak vele. Már ha probléma egyáltalán a kivándorlás. Világos választ nem tudok adni a „Menni vagy maradni?” kérdésre, csak elemezni tudom azt, rávilágítani a gondolatmenetek hibáira és erős pontjaira.

A tézisem bizonyítása felszínesnek tűnhet, pedig nem az. Egy kicsit tovább kell gondolni. Azért van ez, mert nem akarom túlságosan hosszúra nyújtani a dolgozatot. Ráadásul teret ad a vitának, a beszélgetéseknek, és jelen esetben az a célom, hogy ezt elérjem.

Megkérdezni embereket könnyű, de univerzális megoldást találni lehetetlen, mert minden embert más motivál – látszólag. Ezért foglalkozom az emberi természettel, ezért foglalkozom a világ jelenlegi felépítésével, és ezért vezetem vissza a vágyakat egy általam ósvágnak nevezett fogalomra, amit Nietzsche csak úgy nevezne: „hatalom”. Ezek fényében a kérdésből kijelentést faragok majd, ami nem egyértelműen válasz, de értelmezhető mint megoldás.

AZ EMBERI TERMÉSZET

Az embert Arisztotelész „zoon politikon”-ként, azaz társadalmi lényként határozta meg. Olyan lényként, amely nem falkában él, hanem fejlett társadalmi rendszerben. Később megjelentek a szerződéselméletek, ezek képviselőjeként megnevezhetem J. J. Rousseau francia filozófust. Az ő halála után pár évvel kitört a francia forradalom, melynek mottója „Liberté, Égalité, Fraternité”, azaz Szabadság, Egyenlőség, Testvériség. Lássuk, röviden, miféle összefüggés van ezek között.

Arisztotelész meghatározásában a „társadalmi” szónak érdekes jelentést adhatunk: közösségi. Az ember közösségben él, amely arra alapul,

hogy képesek vagyunk közös célokat kitűzni a haladás érdekében. Alkottunk magunknak isteneket, városokat, ideológiákat, országokat, és megmaradunk társadalomnak, mert ilyen a természet, ilyen az ösztönünk.

Rousseau azt mondja, hogy az emberek íratlan szerződés alapján alakították ki a társadalmat, ezért is születtek tucatjával a társadalmi szerződéssel foglalkozó írások. Ilyenképp tudatalatti szintről tudatos szintre emelte a társadalmak születését. Ezzel természetesen sokan nem értenek egyet, mondván: nem lehetett tudatos folyamat része egy komplex dolog születése olyan korban, amikor az emberiség épphogy felfedezte a tüzet, vagy még korábban.

A francia forradalom után új fordulatot vesz a történelem és a politika: megjelenik az emberekben a nemzettudat és az önérzet újabb szintje. Ezt ma úgy hívjuk: nacionalizmus. Mindig is ott volt az emberben az országa, a hazája iránti szeretet, de a forradalom után ezekhez hozzácsapódott a büszkeség és a felsőbbrendűség érzése, melyek velejárója, hogy lenézzük (extrém esetben gyűlöljük is) azokat, akik nem a mi nemzetünk tagjai. A forradalom után a Köztársaság Első Konzulja Bonaparte Napóleon lett, aki, mint tudjuk, hódítani kezdett, nem kis sikerrel. A francia nacionalizmust talán csak az amerikai haladja meg. A kommunista országokról nem beszélünk, hiszen a személyi kultusz nagyban befolyásolja a média és a közösség „véleményét.”

Megfigyelhető tehát egyfajta egoizmus, egyféle törekvés arra, hogy a legjobbak legyünk nem csak egyéni, de közösségi szinten is. Az emberi természet része a nemzeti természet, ennek köszönhető a világ összes háborúja, a vallási háborúktól eltekintve. Az országok, birodalmak és etnikumok megkülönböztetése talán a legrosszabb és a legjobb dolog egyben, amit a világ valaha elkövetett, hiszen a gyűlölet és a háborúk mellett természetes

versenyszellem alakult ki, amely előremozdította a világot. De nem szabad félreérteni! Ez nem az ember nemessége miatt történt, hanem azért, mert mindenki magának akarta és akarja a legjobb és legszebb jövőt. A társadalmi szerződésben az életünket és a tulajdonainkat biztosítottuk, később már a jólétet.

A VILÁG MŰKÖDÉSE

Kérem, senki se háborodjon fel a hangzatos cím hallatán, egoizmusból használok: fel kell hívnom magamra a figyelmet, bár tudom, hogy doktori értekezésekhez képest is nagyravágyó. Sikerre vágyom. Ösztönösen. Akárcsak a nagy cégek marketingje, a gigantikus reklámtáblák, a Times Square kijelzői: mindenki egyedi akar lenni. A világ jelenlegi felépítése megengedi, hogy mindent megtegyünk ennek érdekében, szinte vadásszák a devianciát és a zseniket – nem a művészetet akarom lealacsonyítani, csak fontos különbséget tenni az esztétikai zseni és a szó szoros értelmében vett zseni között.

De beszéljünk most a világot mozgató erőről: a gazdaságról. A politika már nem a világ ura, a politikusok is abban a társadalomban élnek, amit az üzletemberek finanszíroznak. Az országok, a városok érdeke nem a jó vezetőség, hanem a jó befektetések, hiszen ha pénz van, egy kevésbé tehetséges ember is lehet jó vezető. Marx előre látta a helyzetet. Bár őt a szocializmus atyjának tekintik, a gazdaság demokratizálását hangsúlyozta. Ez elmaradt, ahogyan látjuk. A gazdaság burjánzása, hatalomszerzése a fogyasztói társadalom kialakulásához vezetett, ami már nem csak közösségi, de egyéni probléma is. Marshall McLuhan fogalmazásában „a gépek szaporító szerveivé váltunk”, azaz annyira lealacsonyodott a faj, hogy már csak a gépekkel tud együtt élni, azaz beköszöntött az ipari és információs kor.

Tovább is van.

Ha a fogyasztói társadalom nem lenne elég a fejünkre, nézzük meg, milyen kulturális változásokat hozott magával! Elég egy szót kimondanom, és mindenki felhőrdül a hallatán: globalizáció. Miután a gazdaság a világ mozgatórugója, a politika és a kultúra is ehhez próbál igazodni. Nagyon sok dologról lehetne itt beszélni, ezért is van nehéz dolgom, hiszen nem csak szelektálnom kell, de általánosan fogalmaznom is. A globalizáció tehát a gazdasági és kulturális határok lerombolására törekszik, a nemzettudat gyengítésére, az egységes emberiségre. Ezzel egy óriási probléma van: az országhatárokat át lehet lépni, de a törté-

nelmet nem. Minden egészséges elmében ott él a szeretet (ha kis mértékben is) az anyanyelv, a nép és a múlt iránt, ez teszi a társadalmat: közös múlt, közös jelen, közös jövő, közös nyelv, közös célok, közös mentalitás. Ezért mondjuk a németekre, hogy pontosak, a franciákra, hogy bohémek, az oroszokra, hogy szívósok stb. A globalizáció által azonban nem lenne sem német, sem francia, sem orosz, csak ember lenne, jó és rossz. Egy világ-szintű társadalom, amely az egyediség mellett az azonosságot szorgalmazza. Érthetőbben: mindenki egyenlő, és mindenki különleges a maga módján, mindenki megtalálja, amit szeret, amihez ért, és ezekkel támogatja az egyenlőség elvét. Még rövidebben: mindenki különleges, tehát egyformák vagyunk.

Európa politikája ezt nagyban támogatja, hiszen az Unió fel akarja venni a versenyt az USA-val. Soha nem fog sikerülni, mert az USA közigazgatási rendszere messzemenően más, és sokkal bonyolultabb is, mint az itteni rendszerek. Ráadásul az államok történelmében a legnagyobb tragédia a polgárháború volt, amiért Észak és Dél között a mai napig konfliktusok vannak. Ezt kellene összehasonlítanunk az európai államok ezredéves történelmével, amelyben nagyhatalmak voltak, valódi és világháborúk dúltak. Lehetetlennek tűnő feladat, mégis sokan próbálkoznak véghezvinni. A politikusoknak ugyanis előnyös, ha ezt szajkózzák.

A kivándorlás azt igazolja, hogy az emberek egy része képes itt hagyni minden múltját, továbblépni, hogy részese legyen a globalizációnak, hogy a fogyasztói társadalmat maximálisan ki tudja használni. Miféle következtetést vonunk le ebből? Az ember egoista. Nem elég neki a nemzeti büszkeség és a közösség segítése, egójának végső célja, hogy önmagát a lehető legnagyobb pozícióba helyezze, hogy neki, lehetőségektől függően, a legjobb legyen. Azt mondhatni tehát, hogy a modern korban az egyén és a társadalom fontossága felcserélődött, hála az önzésnek.

Az elsősök Karácsonyváráó ünnepsége a Csiky Gergely Főgimnáziumban

Sarusi Mihály

MÓZESHITŰEK MINÁLUNK

(RÉSZLET A LÖNNI VAGY NEM LÖNNI C. KISIRATOSI FALURAJZBÓL)

Mert zsidók – mőzeshitűek (izraeliták) – minálunk is voltak.

SPITZERTŐL KOHNIG (1830–1952), MÖG VISSZA (2010–)

Az első zsidót 1830-ban jegyzik föl: 3 mőzeshitű az 1343 lelkes Kisiratoson, nyilván 1 család – olvassuk a csanád egyházmegyei évkönyvben. Az 1835. évi türelmi adó kirovása Csanád megyében, itt ez alkalommal egy zsidót vesznek számba: *Spitzer Isák* ő, aki „2 frt. pengőben” összeggel szerepel az összeírásban. Ekkor az utóbb legjellegzetesebb kisiratosi zsidó családnévnek mondható Kohnnal legközelebb (Csanád) Apátzán találkozhattunk: Kóhn Áronra 4 pengőforintot róttak ki türelmük jeléül a hatóságok.

A következő jellegzetesebb adatok a kisiratosi mőzeshitű magyarokról – helybéli magyar zsidókról – (izraelitáinkról) az alábbiak.

Mivel mára rég eltűnt innen a zsidóság – s nem azért, mert olyan nagy mehetnéjkük volt, a körülmények váltak nekik időközben elviselhetetlenné – s csak az emléküek él, úgy gondoljuk, kicsit többet idézhetünk náluk falurajzunk e fejezetében. Tiszteletünk jeléül is. Amikor lehet, Három-Iratosra – a teljes Pusztá-Iratosra, Iratos pusztára – (a három Iratos nevezetű szomszédfalura) tekintve. Főként a tömösvári katolikus püspökség évkönyvei (Schem. Csanad.) nyomán.

1830: az első zsidó a faluban

1835: Spitzer Izsák a böcsületös neve az első mőzeshitűnek Szalbek-Iratoson

1837: 12 zs. a faluban

1838: 3 zs.

1841: 8 + 4 Almás-Iratoson

1852: 18 + 8 + 10 Nagy-Iratoson

1861: 16 5 13

1873: 48 12 6

1880: 43 4 4 + 7 Hatháza

1886: 39 1 5 + 4 Villa Dom. Iratos

1898: 46 10

1902: 73 (Almás-Iratossal együtt) – Almásyiratos akkor már nem falu, kiürült, csak egy kocsmája van. Az ezt működtetők lehetek zsidók; a többi kisiratosi.

1916: 39 5 (Almásiratos helyén kocsmá működik)

1918: a zsidó üzletek és a környező uradalmak kifosztása

1920: 22 magát egyébnek jegyeztető zs.

1930: 41 Kovách G. háromlapos falutörténete szerint, Varga 3 zs. nemzetiségűről s 23 izraelita vallásúról tud

1941: a Kisiratoson is uszító zsidófalo volt kurtösi román bíró, Kokosel kivégzése a vasgárdista 'forradalom' leverésekor

1941: 53 „egyéb” nemzetiségű, köztük a zsidók is

1944. szeptember: rátörnek Kohnra, magyar katoná zavarja ki onnan a fosztogatókat, védi meg a zsidó családot

1952: az utolsó mőzeshitű család, Kohnék távozta

1980: még állnak a Zsidótemető sírkövei

2010: sēhire, sēhamvaa Zsidótemetőnek (a Zsidógyöpnök is alig); Kohn izraeli leszármazottja kárpótlást kap, a visszanyert vendéglőt bérlővel működteti

KERESKEDŐK, KOCSMÁROSOK

A Schem. Csanadiensis 1830-ban három zsidót említ az 1343 lelkes faluban, az 1835-ös türelmi adó kirovásában Kisiratosról *Spitzer Isák* szerepel, nyilván az ő családja volt az első Kisiratoson a mőzeshitűek közül. Utóbb a nevével nem találkozhunk. Hogy az első háború kezdetéig megsokszorozódjék a számuk. Spitzer kereskedő vagy kocsmáros (netán egyszerre mindkettő), mint a többi későbbi iratosi mőzeshitű (többsége).

A két háború közt zsidó Iratoson: 1. *Herman(n)*..., a felesége Róza néni, róla nevezték el a kocsmát

(és kereskedést) a Tódáson, kocsmá és fűszerüzlet egymás mellett (Kovách monográfia-kéziratában az 1950-as években összeírt kocsmárosok közt „/Roza/ Freund Rózsa”; 2. Kónék... (Kohn) a Kis utca sarkán; 3. Fridman (Friedmann?) Marci vegyeskereskedése, méteráru üzlete, rőfös kereskedése, ahol most a méteráru van (a Magazin), szemben vele Sándor Miska kocsmája; 4. Gizi néni – Fridman rokona, a Malomnál – bálteremmel! Akkoriban ez a négy zsidó család élt itt! (öKM 1980)

Ugyanő (öKM) máskor más névsorral áll elő: „Rót zsidó, Kón... Fridman, vegyes, rőfös, rőfös kereskedő volt. A Tódás közepén a zsidó (Hermann?) Róza néni kocsmája és fűszerüzlete egymás mellett... Megint máskor: az 1930-as években Kohn, Friedmann, Róza, és Gizi néni a kocsmájával.

Ádler borbély félzsidó volt, korcs – mondja más. A Nagyfaluban élt a családjával. Bizonyos emlékek szerint Adler a falukutatóval rokonságba keverődött, mert hogy a falurajzíró Sarusi öreganyjának a testvére Adlerhöz mönt vóna feleségül, tehát az Adler leszármazottak nekünk unokatestvéreink vónának. Lönnének. (Löhetnek.) (Isten éltesse őket!)

A máig legtöbbet emlegetett, zsidó kézben lévő vendéglő a Kohn-féle csapszék, melyről falurajzunkban több helyen ejtünk szót. Valaha szatócsbolt, s természetesen a család otthona. A kommunizmus kitörését követően földműves-szövetkezeti kocsmá; ma újra Kohn-kézben, bérló által működtetett csárda. Úgy emlegetik a helybeliek, hogy Kohn László volt a vegyesbolt utolsó zsidó tulajdonosa, 1952-ben Palesztinába ment. A Kohn-féle ház 1882-ben Scherfer D., 1902-ben Fischer B. tulajdona (kataszteri térk.). „Kónék” ma is kocsmá Csárda népi megnevezéssel, kerthelyisége van, a ház Kis utcai oldalán üzlethelyiség, amely hol ilyen, hol olyan kereskedésnek, kisvállalkozásnak (pl. egy időben fodrászatnak) ad helyet. Scherferről nem tud a falu, Fischer ma is él Iratoson, nem tudni, van-e köze a Kohn-féle ház 100 évvel ezelőtti tulajdonosához.

2010-ben az utolsó iratosi Kohn lánya Izraelből visszaigényelte és vissza is kapta a csárdát, amelyet ezek után tőle bérli Szatmári Pál. A kocsmáros (kis)iratosi nagygazda 2012-ben regéli embőrnöknek:

– Kohn Laci vót itt az utolsó zsidó, aki 1952-be elmönt Izraelba. A lánya, Erzsike is möghalt. Üvé vót a ház. Vót két lánya és egy fia. Erzsike nénivel még tanálkoztam, mondtam neki, hogy ez az ű házuk vót! A fiú Iván.

– ’79-től tartom karba ezt a kocsmát. Hogy viszsza kapta a gazdája, bérbe vöttem.

Schönbrunn Kálmán ruhás üzlete a Szalbekné házaként is tisztelt, kocsmaként, később Magazin-nak használt épületben működött. Schönbrunn, kocsmárosként, említi Kovách monográfia-tervezete is.

1918. „...november 3-án délelőtt hazatért katonák, asszonyok és gyermekek élén betörték Schönbrunn Kálmán helybeli vagyonos kereskedőnek a községháza melletti ruhás üzletébe s azt kifosztották” – olvassuk Csanádvármegye Hivatalos Lapjában.

1980 táján az öregek 1918-ról szólván másra, s nem Schönbrunnra emlékeznek, illetve összekeverik az 1918. novemberi és az 1944. szeptemberi zavargást: ez utóbbi alkalommal ugyanis Hászt fosztották ki. A Hász-család 1882-ben tűnik föl Iratoson: a kataszteri térkép szerint a Tódáson Klein Fáni háza ekkor már Haasz Bernáté. Az 1902-es térkép azt bizonyítja, hogy a Haaszok beljebb költöztek: H. Józsefé a Templom utcában a későbbi Sándor Miska kocsmája. Az 1944. szeptemberi román-, zsidó-, úrellenes zavargás idején a megvadult nép az akkor már Haaszék kezében lévő áruházat (s kocsmát?) rabolja ki. Haaszt említi Kovács monográfia-tervezetének kocsmáros-összeírása. A hajdani földesúri lakból lett kereskedés a két háború közt – az 1930-as években – egy ideig Fridman Marcié, akinek itt vegyes és rőfös kereskedése volt. A II. világháború után megszűnt Sándor Miska szemben lévő kocsmája, a zsidó kereskedők elmentek a faluból, s ebből a kereskedésből lett egy időre a község legnagyobb ivója.

Róza néni kocsmája – Tódás közepén a zsidó Róza néni kocsmája és fűszerüzlete (az 1930-as években), egymás mellett volt. Talán Hermann Róza (Hermann felesége) volt a mulatóhely zsidó csaplárnéja – a Kovách-féle falumonográfia-tervezetben szereplő kocsmáros-összeírásban így szerepel: „(Roza) Freund Rózsa”.

Friedmann-leszármazott a László (az egyik László) család (?). László János mérnök, a szövetkezet volt farmvezetője (kb. egyidős a falurajz szerzőjével) 2003. Szent Mihály hava 20-án reggel közös barátjuknál, Almási orvosnál magáról, a falujáról, a kolhozról. Félzsidó, mondják róla. Máskor Zsidó a neve. 2010-ben magyarázzák róla: „László Janó anyja Fridman. Balról a má-

sodik ház vót Fridmanéké a Malomnál, nemrég lebontották. A vót nagyáruháza is az üvék vót. *Giza nénié*, Janó nagymamájaé vót a későbbi magazin.” Úgy emlékeznek, a Zsidótemető utolsó sírkövei a Friedmannoké volt, azokat László Janó (tsz. közgazdász), Fridmann Gizi unokája, Fridman Manci fia gondozta. Őt már – pár évvel társalgásunk után – a (katolikus) temetőben hantolták el. A külön izraelita sírkert addigra megszűnt. A közvélekedés szerint ő (volt) a téesz és az azt váltó társas gazdaság igen ügyes ’pénzügyminisztere’. Mint mondják, nélküle csődbe ment volna a kollektív, de már rég csődöt jelentett volna az új társas vállalkozás is.

Schwartz Albertről könyvből szerzünk tudomást. 1881-ben Kisiratoson született, a Tömösvárt 1930-ban megjelent bánsági Ki kicsoda? ír róla: a temesvári Victoria kalapgyár főrendszévese és vezérigazgatója. Talán az egyetlen gyáros, aki közülünk származik, ezért a teljes szócikket idemácsoljuk.

„Schwartz Albert a temesvári Victoria Kalapgyár Rt. főrendszévese és vezérigazgatója, 1881-ben Kisiratoson, kereskedőcsaládból született. A középiskola elvégzése után Lippán a kereskedői pályán praktizált, majd New Yorkban a kalap- és kalaptomp-készítést tanulmányozta, végül vizsgatért és letelepedett Temesvároton; 1919-ben megalapította a Victoria kalapgyárat, mely 1924-ben 5 millió lej alaptőkével részvénytársasággá alakult. A Victoria-sportegyesület elnöke, a Lloyd-club, a Gyáripárosok Szövetségének, a mentőknek, tűzoltónak aktív és pártoló tagja. A sportok közül a footballo s az asztali-tenniszt kedveli. Gyárának és családjának szenteli minden munkásságát. Fellesege, szül. Heimann Malvina a jótékonyaság terén buzgólkodik.”

Kisiratoson kezdte, s ki tudja, hol végezte.

JELŐS ZSIDÓ HELYŐK

Az eddig soroltak mellett sokat emlőgetőtt hely a Zsidó-temető, amely 1911-ben a térképen mint Izraelita temető jelenik meg. A községi – római katolikus – sírkert végében volt, külön. Az őregek emlékezete szerint a II. világháború idején, a vasgárdista lázadás előtt a kurticsi román nácik által fölzigatott és megszervezett helybéli, négyöt román származású magyarból álló alkalmi ’vasgárdista’ rohamcsapat egy éjjel lerombolta a Zsidótemető sírköveit. Az összetört kövek egy része 1985-ben is látható a gyomverte Zsidótemető-

ben – hogy 25 év elteltével se híre, se hamva ne legyen az egészek.

A Zsidó győp rosszul – gyakran semmit sem – termő föld a Tódáson túl.

„Inkább nádas, csátés rész vót, a tódási embőrök kertvégét nyaldosta. Víz állt rajta nyáron is, mellette Gyékényös, Falu-düllő. A határnál nádas vót, föl sē törték” – állítja társai körében az egyik arrafelé tulajdonos gazda, és ebben a társaságban e helymegnevezés többször előkerül.

„A zsidóknak nem vót főggye, győpje! Ezt a nevet nem ismerjük” – mond ellent érdeklődésünkre 2003-ban a valahai téesz egyik gazdasági vezetője, a helybéli születésű mérnök, László János.

A faluban azokon kívül, akiknek azon a környéken volt – netán van – földje, nem ismeri senki a Zsidó-győp megnevezést. Meglehet, csúfnév volt. Hogy miért, csak találgathatunk.

ZSIDÓ CSALÁDJAINK

Adler (Ádler) – „félzsidó”, XX. sz. 2. fele, XXI. sz. legeleje

Fischer (Fiser) – 1902-ben a későbbi Kohn-ház az ő kezén

Freund – kereskedő-kocsmáros család a XX. sz. első felében

Friedmann/Friedman (Fridman) – 1930-as évek; a László, ’félzsidó’-ként számon tartott Fridman-leszármazott család a XX. században. Gizi néni (a kocsmájával) Fridmanné

Haasz (Hász) – 1882-től 1944-ig emlegetik

Hermann (Herman) – Róza: tán a kocsmáros (Hermanné Freund) Roza néni

Klein (Kláj) – 1882, a Tódáson

Kohn (Kón) – 1952-ig, amikor az utolsó K. elment Izraelba

László I. Friedmann

Roth (Rót) – említi öKM

Róza néni kocsmája és fűszerüzlete a Tódáson, I. Hermann

Scherfer (Serfer) – 1882-ben a későbbi Kohn-ház tulajdonosa

Schönbrunn (Sönbrun) – XX. sz. 1. fele

Schwartz (Svarc) – S. Albert, XIX/XX. sz.

Spitzer (Spiccer) Izsák – 1835, az első (névén nevezett) zsidó a faluban

EGYÜTTÉLÉSÜNK

„Szeptember derekán deret kérnek. Kérlik a deret, mondják a parasztok a zsidókra és nagyon haragszanak rájuk. 10-15-e közt mindig megfagy a paradicsom, aztán jön a jobb idő. Ilyenkor ünne-

pelnek a zsidók. Három nap; böjtölnek, *szagulják a birsalmát*” – emlegette, míg élt, (öreg Kurtucz) Misa bátya.

Hogy nem véletlen emlékszik minderre a falukutató szülőapja, igazolja a *Magyarországi zsidó ételek* című könyv. Mert mit nem olvashatunk ott: birsalmát szagolgatnak a szeptemberi böjtben a zsidók a zsinagógában. Nem hogy zsinagóga, tán imaterem sem volt – vagy mégis lehetett elegendő mózeshitű ehhez is Iratoson?... –, de a hit gyakorlása nem maradhatott el. Odahaza sem. Csak: fura, idegen volt tőlünk. (Ahogy általában a zsidóság, amely elütött tőlünk szokásban, viseletben, nyelvben, foglalkozásban, hitben, viselkedésben, majdnem mindenben.) (A lényegben nem; hogy emberek vagyunk; ne adj Isten magyarok.)

Hogy attól még békében élhessünk egymás mellett. Sőt, együtt.

A zsidó fiúknak szalonnát adtak, cserébe a falusiak sült libacombot kérnek. Néha a fél libát kihozták nekünk – emlékezik 1979-ben az 1920-as, '30-as évekre öreg Kurtucz (Misa bátya).

Roth nevű birtokosa is volt – valameddig – a falunak: 1851-ben megvett egy darabot

Szalbekéktől, hogy azt később dombiratosi földre cserélje. Roth József nevét senki sem említi, csak hivatalos iratban maradt nyoma nyilván rövid ideig tartó ittlétének, pontosabban annak, hogy kisiratosi föld volt valaha a kezén. S nem tudni, milyen nemzetiségű, illetve vallású volt.

Aradon a Rácfertályon apád benézett egy kupleráj ablakán:

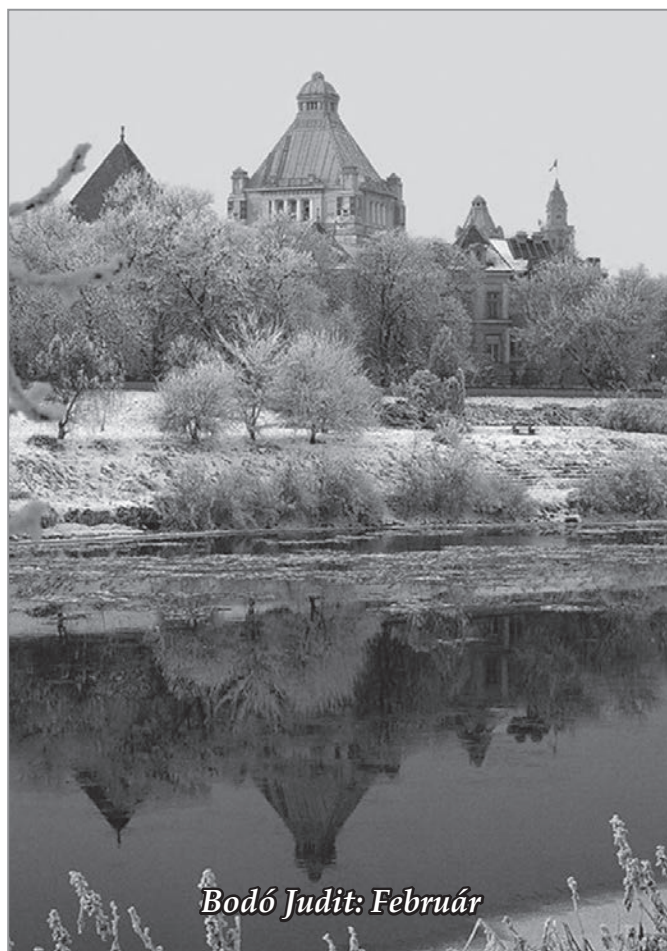
– Szakállas zsidó nyalta a fagyaltot. Fúj! – nevette undorodva Csabán fél évszázad múltán emlegetve a dolgot.

Kíváncsinak kíváncsi volt rá, de annyira azért nem.

Csabán legjobb barátainak egyike a haláltábornok megjáró zsidó kereskedő volt. A felesége, Marika néni jól főzött, ízlett a Kurtucz családnak. Ahogy (a Gondossá lett) Glückének is Kurtucz né Farkas Bözsikéé. „Birsalma” (és szagulgatása) nélkül. Avagy avval együtt. (Birsból készült minálunk is a legfinomabb befőtt.)

Megvoltunk egymással. Sőt, jól.

Iratoson innen, Iratoson túl – még az öreg Makra hegye (Arad-högyalja) előtt valamivel.

Piroska Katalin

110 ÉVES NÉPSZERŰ DALJÁTÉKUNK, A JÁNOS VITÉZ

Kacsoh Pongrác népszerű operettjét napjainkban is műsorán tartja a legtöbb magyar zenés színház, de főként a kisiskolások kedvence. Gyakori, hogy a nagyszülők azért viszik el a darabra az unokát, hogy annak nagyobb kedve legyen elolvasni Petőfi elbeszélő költeményét.

Ma már szinte hihetetlen, hogy ez az ártatlan zenés darab valóságos forradalmat jelentett a hazai operett világában, és a neves rendező, Hevesi Sándor szerint *Az ember tragédiája* után a legnépszerűbb magyar darab volt a maga korában.

A Király Színházban, ahol először 1904 novemberében bemutatták, csak ebben az évadban 165 este került színre, és ezeken – a Pesti Napló kimutatása alapján – összesítve.

199 200-an látták, 1905. szeptember 22-én pedig megérte a 250-ik előadást. Ilyen rövid idő alatt szinte példátlan ez szám a magyar színházi életben! „Valamilyen újfajta poézis szólalt meg a színpadról és a zenekarból, a magyar falu, Petőfi poézise. (...) Páratlanul egyszerű és tiszta hang csendült fel a legváratlanabbul az egyre rafináltabbat követelő, a maga világvárosiasságára olyan büszke Pest olcsónak hitt színpadán, és ez az egyszerűség győzött” – írta Bókay János a darab sikerét értékelve. A politikai légkör is kedvezett a mű óriási népszerűségének: még élt a millennium hazafias hangulata, s ez a mű egyaránt táplálta mind a szűkebb pátria, a szülőhely, mind a nagybetűs haza iránti szeretetet.

A daljáték létrejöttének a története kész regény, a fentebb idézett Bókay meg is írta Kacsoh Pongrác életrajzi regényét *Egy rózsaszál szebben beszél* címmel, ebből való az alábbi történet:

A librettó írója, az akkor már sikeresnek számító Bakonyi Károly (aki mellesleg jogi diplomával rendelkezett, és a Földművelésügyi Minisztériumban titkári állást töltött be), magyaros téma után kutatva fedezte fel Petőfi *János vitézét*, és szövegkönyvet írt belőle. Ezt először jó barátjának és szerzőtársának, Huszka Jenőnek adta oda, de ő akkor már a *Gül babán* dolgozott, és nem érdeklődött a téma iránt. Az író megkeresett más zeneszerzőket is, de a szövegkönyv nem talált gazdá-

ra. Egyszer aztán egy véletlen folytán Huszkával együtt eljutottak egy iskolai előadásra, amelyen a tanulók az ottani fiatal fizika–matematika szakos tanár, Kacsoh Pongrác dalművét adták elő, a *Csipkerózsikát*. Az eddig sohse hallott csodálatos zene már az első felvonás után elbűvölte a hallgatóságot, elámultan hallgatta a két zenei szakember is, és már a szünetben megkeresték a szerzőt arról faggatva őt, mit csinált eddig, hisz sohse hallották a nevét. Dolgoztam – felelte a megilletődötten mosolygó „Gráci” (barátai így szólították) –, könyvet írtam az elektromos rezgésekről, a konszonanciákról meg a diszszonanciákról, nem olvasták? De most a zene érdekel, tele vagyok melódiákkal... Bakonyi nem gondolkodott sokáig, az előadás után nyomban felkérte a nem mindennapi fizikust a *János vitéz* megzenésítésére.

Kacsohnak nagyon tetszett a librettó, különösen Heltai Jenő petőfis, de mégis eredeti dalszövegei, és tüneményes gyorsassággal, néhány hónap alatt elkészült a zenével. (Igaz, néhány ideillő dalt – Huszka és Bakonyi tanácsára – átvettek a *Csipkerózsikából*.)

A mű eljutott Beöthy Lászlóhoz, a Király Színház akkor éppen a csőd szélén álló direktorához, és a zseniális színházi szakember a „vagy mindent nyerünk vagy elbukunk” alapon (mivel a közönség reakcióit előre kiszámítani nem lehet) – felvállalta a mű bemutatását. (Ne felejtjük el, egy teljesen ismeretlen zeneszerzőről volt szó.) Előtte azonban egy kicsit átdolgozta a librettót, jeleneteket cserélt fel, új képeket íratott, az ő ötlete volt például a megható befejező kép, mikor

Felhő Rózsi nadrágszerepe kapcsán veti fel az újság *A hétről* rovata azt a kérdést, amely talán a mai embert is foglalkoztatja: mire jó az értelmetlen divat, hogy – Fedák Sárít utánozva – a magyar színpadokon kistermetű, bájos primadonnák harcolnak azért, hogy nadrágba bújva énekeljenek tenorszerepeket, mikor az operettszínpadokon nyüzsgönek az igazi remek, nekik való női alakok.

A cikkíró ugyanakkor magától a műtől sincs túlságosan elragadtatva. Szerinte a *Bob herceg* zenéje felette áll a *János vitéz*ének, az operett körül nagyobb a „felhajtás”, mint amit megérdemel. (Aradon például a jelmezeket és a ruhákat kiállították közszemlére a Deutsch testvérek Andrásy téri kirakatában.) Az *Arad és Vidéke* kritikusanak más a véleménye: az előadás nagy látogatottsága azt mutatja, hogy a nézők nem azért utasítanak el egy-egy kortárs magyar darabot, mert hazai a szerzője, hanem azért, mert rossz. A jó magyar művek sikeresek. Bizonyíték erre a *János vitéz*,

amely híven adta vissza Petőfi szellemiségét, „a zenében pedig benne van a magyar lélek minden öröme, bánata.”

Bevallom, kolozsvári egyetemista koromban nem tartottam sokra a *János vitézt*, és bár az ottani opera sokat játszott, talán egyszer, ha elmentem megnézni. De amióta a jelentőségét, színháztörténeti hatását ismerem, egy kicsit másképp értékelem. A múltkoriban újra megnéztem videón, és bizony, nem fakadtam ugyan sírva az *Egy rózsaszálat* hallgatva, de valóban meghatódtam. Ennek alapján bízom benne, hogy talán más is így lesz ezzel a daljátékkal. (Vajon nagyon optimista vagy inkább naiv vagyok?)

Könyvészet

Bókay János: *Egy rózsaszál szebben beszél*, Bp., 1964.

Keller Andor: *Bálnégyes páholy*, Bp. 1960.

Piroska Katalin–Piroska István: *Az aradi magyar színjátszás 130 éve (1818–1948)* I. kötet, Arad, 2012.

Puskel Péter

ARADI TITKOK, REJTÉLYEK AZ „ÖRDÖNGÖS GYÁR”

Régi aradiak ilyen jelzővel illetik a közelmúlt Electrometal néven ismert esernyő- és babakocsi gyár (ma itt a Kaufland üzletház van) elődjét. Sokáig nem kaptam arra elfogadható választ, honnan ez a különös elnevezés. Az írásos emlékekben sehol se bukkantam rá, jó néhány embert is megkérdeztem, akik több-kevesebb ideig a gyár valamelyik részlegén dolgoztak, de hitelt érdemlő magyarázatot nem kaptam.

Egy nyugdíjas mérnök azt mondta, hogy hallo-mása szerint még az első világháború idején egy itteni elhagyott kútban fegyvereket, robbanószert rejtegettek. Innen jöhet az elnevezés.

Egy másik hölgy „holtbiztos” forrásból tudja, hogy az elnevezés arra utal, hogy a múlt század során itt több kisüzem is megpróbált talpon maradni, de hétévenként szinte menetrendszerűen bekövetkezett egy-egy pusztító tűzvész.

Ördögien balszerencsés helynek tartották.

Pászthy (Pásztí) András aradi olvasónk változata a leghitelesebb. Mint mesélte, a történetet

édesapja mesélte, aki a Kálmán Adolf féle hordógyárban garázmesterként dolgozott. A gyár a szóban forgó területen működött, de az 1930-as évek nagy gazdasági válsága idején csődbe jutott. Az elhagyatott gyártelepen ott maradt néhány hatalmas, selejtes hordó. Ezekbe tanyát vertek a hajléktalanok, akik a környékbeli lakosokat rettegésben tartották. Főleg a lopásoktól tartottak. Mivel a hatósági reklamációk nem jártak eredménnyel, közösen szerették volna elzavarni a nem kívántos „szomszédokat.” A kollektív fellépés elkerülésére a hordólakók éjszaka gyertyával világítottak, láncokkal csörögtek, titokzatos zajokkal riogatták az arra járókat.

Sötétedés után az egyébként igen csendes, akkoriban még foghíjasan beépített környékre csak az igen bátor emberek merészkedtek.

Ha valaki más „változatot” ismer, kérjük, ossza meg velünk!

Piroska István

A LEGELSŐ ARADI ALKAPITÁNY

A régi aradi újságokat olvasva, nagyon sok cikkben találkozunk „szürke eminenciásokkal”, akik nem országosan ismertek, és talán még a helyiek is keveset tudnak róluk. Ők nem vettek részt a nagypolitikában, egy-egy kisebb közösség kerekein belül végezték, feltűnés nélkül, lelkiismeretesen a munkájukat. Nélkülözhetetlenek voltak, de arra törekedtek, hogy ne figyeljenek fel rájuk, mert nem akartak külön elismerést.

Ilyen volt Ménasági Lajos is, akit az *Arad és Vidéke* a város legelső alkapitányának nevez, de életével és munkájának jelentőségével csak akkor foglalkoztak, mikor 1908-ban a halálát adják hírül az olvasóknak. Ebből az alkalomból az újság egy régebbi önéletrajzi jellegű leveléből idéz, amely a mai olvasó számára is érdekes olvasmány. Belőle a konkrét személyes vonatkozású adatok mellett képet kapunk többek között a 19. századi városi hivatalról, a korabeli rendfenntartó intézményről, ahol dolgozott (ez talán a mai rendőrségnek felelne meg). Képet kapunk arról is, hogyan éltek és dolgoztak az akkori hivatalnokok, „rendőrök” Aradon. Erről elég keveset tudhat a mai ember!

Ménasági Lajos 1831-ben született, iskoláit Aradon végezte. Alig múlt el 17 éves, amikor nemzetőr lett a negyvennyolcas szabadságharcban, a Torontál megyei Eleméren harcolt a szerbek ellen Szabó József kapitány vezetése alatt. Majd, mint a 7-ik huszárezred katonája, részt vett 1849. február 9-én az aradi utcai harcokban, később a temesvári vár körülzárásában, harcolt Becskereken, Lugoson.

1850-ben Heim Domokos, akkori polgármester jóvoltából levéltári írnoknak alkalmazták, kezdetben fizetés nélkül. A Bach-korszakban is a „városnál” dolgozott, ebből az időből való az általa leírt (a korszakra nagyon jellemző) kis történet: „Horváth Ádám, a kinevezett polgármester túl lojális lévén felfelé, az alacsony (lapos) kalap viselését eltiltotta, és valamennyi hivatalnokra ráerőszkolta a cylinder hordását. Magas termetemhez ez nem illett, rögtön fel is függesztettek, ekkor kerültem a megyei császári és királyi törvényszékhez

tollnoknak.” (Ki gondolná, hogy „kalapoktól” függhet valaki hivatali beosztása!)

Itt évekig dolgozhatott példamutatóan, és felettese is elégedettek lehettek a munkájával, mert 1860-ban Szerb Tivadar királyi biztos kinevezte alkapitánnyá a városi kapitányi hivatalban (ez igen rangos beosztás volt), 1867-ben ugyanilyen tisztségben Gájba került (ez a városrész akkor külön közigazgatással bírt). Az 1878-as tisztújító közgyűlésen megerősítik ebben a funkcióban Sarlot Domokossal, Bárdy Istvánnal együtt. 1885-ben érdemei elismerése mellett nyugdíjazták. Hetvenhét évesen 1908-ban halt meg, személyében „a régi Arad vezető embereinek egy kiváló, puritán alakja szállt a sírba – írja az újságíró a nekrológban –, a derék hazafinak igazi képe volt, aki városáért egész szíve melegevel rajongott.”

Ménasági Lajos 25 évig állt az akkori „rendőrség” szolgálatában. Ők nemcsak arra vigyáztak, hogy rend és nyugalom legyen a városban, és igyekeztek kézre keríteni a bűnözőket, hanem mindenütt jelen voltak, ahol segítségre volt szükség. Együtt a tűzoltósággal vonultak ki a nagy tüzekhez, ilyenkor a mi alkapitányunk társaival együtt nem egyszer az életét is kockáztatta, ő volt elől az oltásban, és intézkedett például, mikor kigyulladt a Széchényi-malom, a Kohn Fülöp-féle szeszgyár, a Simándi úti puskaporgyár, a Neumann szeszgyár, a Ségai gyártelep, a Strobl Ferenc szeszgyár. Segítettek az emberek és azok értékeinek mentésében a Maros áradásakor is, s ez nagyon gyakran megesett. Ménaságiék mentek ki a közúti balesetekhez, ami akkor azért nem volt olyan gyakori, mint manapság.

Mindezeket olvasva kíváncsi lettem, hogyan is működött annak idején a rend felvigyázásával foglalkozó intézmény, de sajnos nem találtam feldolgozott anyagot a régi aradi „rendőrsegről”, némi támpontot adott dr. Márki Sándor, dr. Somogyi Gyula vármegyei leírásai, és Tisza Miksa munkája, *Magyarország rendőrségének története* (1925).

Ezekből „gyűjtöttem ki” néhány érdekesebb (számomra eddig ismeretlen) adatot:

A török hódoltság miatt 1626-ban megszűnt Arad vármegye 1741-ben kezd újjá szerveződni, akkor alakul csendbiztosi intézmény Horváth Endre, majd Heltész János vezetésével.

1744-ben Klempay Márton és Illyenes József a csendbiztosok, ők tették közhírré, hogy aki rablót vagy rablóvezért fog el, azt pénzjutalomban részesítik, de ha a községi bíró nem hajlandó a rablók üldözésére, akkor karóba húzzák.

1746-ban már főcsendbiztosság jött létre Simánd központtal, négy járással és a következő vezetőkkel: Arad (Chvatalides Lipót), Borosjenő (Schenk Ferenc), Nagyzerénd (Skerlec Péter), Tótvárád (Erdélyi Ferenc). A legénység létszáma gyakran változott az elkövetett bűncselekmények számának függvényében. 1784-ben 24 pandúr állt alkalmazásban, de mivel a rablók száma megszorodott, 1795-ben már 125-öt alkalmaztak egy évre. Ők süveget viseltek, amelyen kis rézlap volt C. A. felirattal (Comitatus Aradiensis), hivatalos uniformist nem kaptak. A csendbiztosok és alárendeltjeik, a pandúrok hatáskörét a megye határozta meg, és csak a megyehatáron belül intézkedhettek. De ha nagy „közös” bűnözőt kellett elfogni, akkor a megyék összedolgoztak, például 1845-ben Rózsa Sándort öt megye pandúrjai üldözték.

Miután Arad 1834-ben elnyerte a szabad királyi városi rangot, és már nem volt felettese a vármegye, a közbiztonságot is önállóan kellett megszerveznie. A szervezési folyamat momentumait nem ismerem, de dr. Somogyi Gyula könyve már arról ír, hogy 1895-ben a közrendi és a vele összefüggő ügyeket a kapitányi hivatal végezte, ez hangolta

össze, és ellenőrizte a bűnügyi, a családugyi, az iparügyi, a szegényügyi osztály, a kézbesítési hivatal, és a rendőrbírószám munkáját. Gájban külön alkapitányi hivatal működött.

Mi a különbség a pandúr, zsandár, csendőr között? A pandúrt a megye alkalmazta, míg a másik kettő egy országos szervezet része volt. Érdemes megemlíteni, hogy 1849-ben alakult meg császári parancsra a császári és királyi zsandárság, melynek szervezeti felépítése hasonlított a katonasághoz. A kiegyezés után, 1867-től újból a pandúri rendszer állt vissza, ekkor a vármegye területén 8 csendbiztosi kerület létezett: Borosjenő, Körös-bökény (Butyin), Csermő, Galsa, Nadab, Pécska, Radna, Simánd. (Arad városában önálló csendbiztosság létezett.) Minden kerület élén a csendbiztos állt hat pandúrral, őket a főispán, illetve az alispán nevezte ki. 1881-től a magyar királyi csendőrség biztosította a rendet.

A legszigorúbbak a csendőrök voltak, róluk élt a nem éppen hízelgő mondás, hogy először ütnek, és csak utána kérdeznek. Félték is tőlük az emberek, úgy tartották, ha egy falusi mulatságban a csendőr kalapja a fogason volt, akkor ott nem tört ki verekedés.

Az emberek életének, nyugalmának, a köz- és magánvagyonnak a megvédése érdekében szükség volt, van és lesz a rendfenntartó szervekre. Addig nincs is baj, ameddig becsülettel ezeket a feladatokat látják el. A baj ott kezdődik, amikor egy adott politikai rendszer szolgálatába állítják őket. Akkor következik be, hogy a beléjük vetett hit összeomlik, és a gyűlölet tárgyává válnak. (Persze az sem használ az intézménynek, ha tagjai nem tudják a „mesterséget” vagy korruptak, megvesztegethetők.)

ÖNÉLETÍRÁS (3.)

KÉT ESZTENDŐ LIPCSÉBEN (I.)

1909. október elsején érkeztem meg Lipcsébe. A régi kisállomásra vitt a vonat. Ahogy kiszálltam, előttem egy nagy tér volt, az Augustus-Platz. Odamentem egy olyan 10-12 éves fiúhoz, akitől megkérdeztem, hol van a Zenekonzervatórium. Megfogta a kezemet, és odavezetett egy rendőrhöz. Ő odavitt a villamoshoz, s megmondta a kezelőnek, vigyen engem a Zenekonzervatóriumig. Ha nem is értettem azt, amiket mondott a kezelőnő, olyan ügyesen irányított, hogy könnyen odataláltam. Így jutottam el az irodába, ahol be kellett iratkoznom a felvételi vizsgára. Persze, mivel ott minden tanszakon több tanár is tanított, az öreg szekretáros minden beiratkozótól megkérdezte, melyik tanárhoz kívánczik? Én ráfeleltem, hogy Klengelhez a csellóra és Straubehoz az orgonára. „Igen ám, ha felveszik!” Én erre azt feleltem: „ha nem vesznek fel azokhoz, másnap már utazom tovább! (Ti. a kétévi külföldi tanulmányaimat úgy gondoltam el: egy fél év Itália, egy fél év Németország, egy fél év Párizs, egy fél év Bécs vagy London)”.

A vizsgán mindkét tanár felvett! Pontosan jártam az órákra, és szorgalmasan gyakoroltam is. Rövidesen észrevettem, hogy mindkét tanár kivételes jóindulattal viseltetik irányomban. Soha sem tudtam őket a köszönésben megelőzni. Ha az utcán találkoztunk: a „grüss Gott Herr Rezik” mindig előbb hangzott el, mint az én köszöntésem a „Her Professor”. Igen előzékenyek voltak a tanítványaikkal szemben.

Amikor én odakerültem 1909-ben, Klengel professzor 50 éves volt, amit az év befejezése előtt ünnepeltek meg tanítványai, egy szép albummal lepték meg. Klengelné akkor megígérte, hogy ősszel meghívja az összes tanítványt a lakásukra. Én, mint új növendék, szintén ott voltam ezen az összejövetelen, sőt mi több, még a műsoron is szerepeltem. A mester egyik 4 csellós művében a 4. szólamot játszottam. Az egész műsor Klengel műveiből volt összeállítva. Nyomatott műsorok voltak, amelyeket közvetlenül csak a megkezdés előtt

osztottak ki. A műsoron az utolsó szám le volt ragasztva piros cédu-lával, amelyre az volt írva: „közbe-jött akadály miatt kérjük a mestert, szíveskedne eljátszani”! Megfigyeltem: professzorom, amikor elolvas-ta a műsort, elpirult, de mindjárt lát-szott, hogy elhatározta magát a fel-áldozásra. A műsor, ahogy lement, olyan nagy élmény volt, legalább is az én részemre, amilyent eddig soha életembe nem tapasztaltam. A cselló Paganinijét hallottam!

A műsor után a hatalmas szomszéd szobába hívtak, ahol a három fal irányában az asztalok tele voltak ennivalóval, a sör pedig hordószámra állt, csappal felszerelve. Közben odajött hozzám professzorom, és gratulált, hogy én voltam a legjobb a 4 közül, én vezetem őket. Ezután társasjátékra került sor. Hoztak egy ruhaszáritó kötelet, ráhúztuk egy jegygyűrűre és körbe ülve, egyik adta át a gyűrűt a másiknak. Valaki, a kör közepén állva, figyelte, hol lehet a gyűrű? Ha stichpróba közben nem találta el, óriási kacagás verte fel a nagy szobát (40-50-en voltunk). Egyszer csak a szomszéd szoba ajtójából dörgő kiáltás hangzott, ugyanis a mester 4-5 növendékkel, torkuk szakadtából kiáltotta: „hordár”. Én a szemem csücskéből néztem, de úgy tettem, nem hallom, mások nem is érthették ezt a szót. De volt még egy magyar a növendékek közt, aki észre-vette, hogy nekem volt dedikálva a hordár szó, nagy komolyan odament a professzorunkhoz, és megmondta, ne kiáltsák azt, hogy hordár, mert ő nem Träger. Erre ők még nagyobb hahotával kiáltottak, úgy, hogy kénytelen voltam odanézni, s akkor a professzor úr intett, hogy menjek oda. Azt akarta csak megmondani, hogy másnap, ide a lakására jöjjenek órára, mert el kell utaznia koncertezni. Az incidenst követőleg, magyarázatot adott: „tudja, egyszer koncertezni voltam Budapesten (Suggia helyett kellett mennem, aki megbetegedett). Ahogy megérkeztünk az állomásra, szerettem volna segítséget a poggyászaimhoz. Amint kinéztem a vonat ablakán hallottam, valahányszor kiáltották a hordár szót, jött segítség. Én is kiáltot-

tam a szót, és tényleg jött egy Träger. Így ezt a szót nem felejtettem el. A másik szót pedig akkor tanultam meg, amikor vége volt a hangversenynek, óriási taps volt, és kiabálták: „éljen”!

A második évben, amikor egyszer órán voltam, egy műsort láttam a falon rajzszeeggel felszegezve. Közelebb menve láttam, hogy magyarul írták. Egy kolozsvári hangversenyének műsora volt. Amikor megkérdeztem, hogy volt Kolozsváron, így adta elő szereplését: „képzeld el, 36 órát utaztam, Pesten adtak egy kísérőt, Antalffy Zsíros Dezsőt. Amikor megérkeztünk, három órát kellett próbálnunk, hogy valahogy menjen a műsor.”

Az első év végén vizsgázni kellett a tanári oklevélért vizsgáztató bizottság előtt. A bizottság tagjai: Hans Sitt (hegedű), Julius Klengel (cselló) és Teuchm (zongora) tanárok voltak. Előbb a csellóvizsgám volt meg, amelyen a Volkmann koncertjét játszottam olyan sikerrel, hogy mindkét tanár (a hegedű és a zongora) velem énekelte a melléktemát, annyira tetszett.

Az orgonavizsgám csak ezután volt. Amikor meglátott Klengel professzor úr, hogy ott ülök a vizsgázók között, újra meg újra megnézett, hogy én vagyok-e? Ti. addig nem tudta csellótanárom, hogy orgonára is járok, éppúgy orgonatanárom sem tudta, hogy én csellót tanulok. Itt sült ki a titok, mert amikor rám került a sor, és felálltam kezemben a kottával, hogy odamenjek az orgonához, csellótanárom hozzám szegődött, megállt a hátam mögött, figyelte játékomat, még fordított is végig. Amikor befejeztem, az alábbi kijelentést tette: „Herr Rezik ist ein doppelte Kontrapunkt” „Wie so”? – kérdezte csodálkozva Straube tanár úr, amire Klengel tanár azt felelte: „der ist der beste Cellist und der beste Organist! Der hat am schönsten gespielt auf die Prüfungen!” Másnap, ahogy mentem az órára, az emeletről már jött elém Klengel professzor úr és azt mondta: „engedje meg, hogy gratuláljak a tegnapi orgonajátékához. Én eddig úgy néztem az orgonára, mint egy mechanikus hangszerre, de amióta önt hallottam, amilyen temperamentummal játszott, azóta más szemmel nézek rá.” De ezután jött a hadd el hadd! Amikor először mentem órára a Tamás templomba, tanárom hűvösen fogadott, még kezét sem nyújtotta, minden 2-3 taktusnál belém kötött, hogy nem jó (eddig még sohasem mondta ezt, mert minden jó volt, ahogy én játszottam). (Ezt azzal is bizonyíthatom, hogy egyszer hazamenet látom, ahogy egy szakállas ember, cvikkerén keresztül, egy kapura kifüggesztett cédulán olvasott valamit. Én rögtön megismertem az én budapesti zeneakadémiai tanáromat, Hans Koessler-t. Amíg el-

tette a cvikkerét, a háta mögé álltam, s vártam, forduljon meg. Amikor meglátott, a csodálkozástól széttárta karjait, megölelt és úgy üdvözölt: „was machen Sie hier?” Én elmondtam, hogy itt tanulok Straubenál és Klengelnél. Amíg itt tartózkodott, többször találkoztunk. Megkért, üdvözljem nevében tanáromat, szeretné megismerni, és mikor tehetné nála tiszteletét. Én tolmácsoltam, s így felkereste. Amikor újra találkoztunk, örvendezve mondta: „bravó, magát Straube az édig magasztalja!” Akkor értettem meg, miért tartotta az órákat a Tamás templomban, s miért engedte meg, hogy azt az órát a nagyterem orgonáján gyakorolhasam. Ezt egyedül csak nekem engedte meg!) Ez így ment két órán, a harmadikon, amikor ismét szólt, belerúgtam a pedálba, és azt mondtam: „tanár úr, ez nem mehet így tovább! Amióta megtudta, hogy csellózom is (mert hát azt mondta: „Das müssen Sie so spielen, wie auf Ihre Cello”), azóta azt veszi észre, hogy nem gyakorolok úgy. Rávágta: „nein”, hát árt a csellójáték az orgonajátéknak, „nein”, hát elég, ha egy hangszerrel félnapot gyakorolok, „voltständig genug” volt a válasz. Na, ha így áll a dolog, akkor miért ne gyakorolhasam a csellót? „Aki úgy játszik az orgonán, mint Rezik, annak nincs szüksége egy másik hangszerre. Komponáljon!” – válaszolta. Erre én: „tanár úr, miért nem komponál?” „Ahol egy Reger van, miért komponáljak?” – válaszolta. Hát mit szóljak akkor én, mikor jobban szeretek csellón gyakorolni? Ezen vita után helyreállt köztünk a régi jó viszony.

Két ízben is jártam Karlsbadban, ti. volt egy hegedűs kollégám, odavalósi, s mindkétyszer kiszálltam meghívására. A gyógyforrás felé van egy orosz templom, amelynek kupolái színarannyal vannak bevonva, s van egy pilseni-ösforrásnak nevezett helyiség, ahol mindenkor valódi friss pilseni sör kapható!

23 éves koromban katonai sorozásra is kellett állnom. El kellett mennem a magyar követségre jelentkezni, ahol megkérdezték, akarok-e katonáskodni. Amikor azt feleltem, hogy nem, azt tanácsolták, menjek Égerbe (Ausztria és Németország határán egy régi patinájú, öreg város), mert ha valaki nem vak vagy béma, azt mind besorozzák, hogy ne kapjanak fenytést a katonai hatóságoktól. Tehát elmentem, s mivel akkor éppen ex-lex volt nálunk (ilyenkor nincsen szükség katonákra), hatvannégyünk közül csak hármat vettek be, pedig voltak köztünk olyan szélesvállúak, mint egy ajtó.

A Konzervatórium, otlétem alatt, egyetlen kirándulást rendezett, ahol a megrendezett futóversenyen, mint legjobb, egy pár virslit nyertem.

Közreadja: Fitoriné Rezik Julianna

„FÖLFELÉ MEGY BORBAN A GYÖNGY”

Vörösmarty Mihály *Fóti dal* című költeményében és a fröccsben is.

A fröccs bor és szódavíz keveréke, ezeregy változata van. Az ügyesebb (öregebb) pincértől kérhetünk kisfröccsöt (1dl bor + 1dl szódavíz), nagyfröccsöt (2 dl + 1 dl az arány), hosszúlépést (1 dl + 2 dl), zavarba hozhatjuk, ha házmestert, viceházmestert, netán egy háziurat rendelünk. A Krúdy-fröccsben éppen csak „megvicceljük” a bort, 9 dl-t 1 dl szódavízzel. A sóherfröccsben az arány éppen fordított.

...

A fröccsöt és a szódavízet, 2013-ban, felvették a Magyar Értéktárba. A szódavízet (szikvizet) a Hungaricumok közé sorolják. A szódavíz, nyomás alatt levő szénsavas ital, szifonfejes palackokban hozták forgalomba. Literenként 7,2 g szén-dioxidot tartalmaz, 4-6 atmoszféra nyomás alatt töltik. Az oldott szén-dioxid egy kis része a vízzel szénsavat képez. A zárt palackban, a folyadék felett lévő szén-dioxid nyomást gyakorol. A szifonfejet működtetve, a szódavíz erős sugárban tör ki a palackból.

A szénsavas víz, közismert elnevezéseit, a szik-sótól (szódától) – a nátrium-karbonáttól – kapta, ugyanis a szén-dioxid a karbonátokból könnyen nyerhető. Ipari méretben nem ezt az utat követik.

Mi magyarok úgy tartjuk – részben így is igaz –, hogy a szódavízet JEDLIK ÁNYOS (1800–1895) bencés szerzetes, korának jeles tudósa fedezte fel. A balatonfüredi ásványvizet akarta helyettesíteni mesterséges szén-dioxid tartalmú vízzel, így jutott el 1826-ban a szikvízhez és a gyártásához szükséges berendezéshez.

Angliában, 1767-ben Joseph Priestley kémikus és prédikátor már észrevette, hogy a szén-dioxiddal dúsított víznek kellemes hatása van. Az angol Királyi Tudományos Akadémia ezért, 1773-ban ki is tüntette.

A szódavíz ipari gyártására alkalmas eljárást, legalábbis Európában, minden kétséget kizáróan Jedlik Ányos dolgozta ki. Az amerikai eredmé-

nyekről vannak korábbi feljegyzések, a szifonfej működése is ismert volt. Jedlik más felfedezéseit sem szabadalmaztatta, az akkori magyar viszonyok ilyen vonatkozásban meglehetősen kezdetlegesek voltak, a szabadalmi törvény csak 1895-ben lépett életbe.

Nekünk, magyaroknak meg kell becsülnünk kiválóságainkat, szellemi panteonunkban helyet kell biztosítanunk nekik. Szerényebb és világra-szólo eredményeiket egyaránt értékelnünk kell, de jó, ha mértéktartóak vagyunk és az igazság talaján állunk.

...

Legenda? Valóság?

Fáy András, 1842. október 5-én, a fóti pincéjébe szüretre hívta Vörösmarty Mihályt. A vendégek között volt Jedlik Ányos is, aki szódavízet hozott magával. Spritzert (spriccert) készített. Vörösmarty közbeszólt:

– Spriccer? Túl németes! Legyen fröccs!

A német nyelvterületeken a szódavíz egyik elnevezése: Sauergespritzer.

Legenda a tengerentúlról:

Mark Twain és Oliver Wendell Holmes amerikai írók boroztak.

– Gazeux! Nem! Az túl franciás. Legyen inkább phretch!

A magyar fülnek az első változat hangzása kedvesebb. Azt kell elfogadnunk.

...

JEDLIK ISTVÁN – Ányos a szerzetesi keresztnéve – a Komárom megyei Szímőn született. A család ősei Liptóból jöttek le tutajon 1720-ban. Az édesapa, Ferenc, negyedtelkes jobbágy volt. Kemény, szorgalmas munkával küzdötte fel magát. Édesanyja a nemes negyedi Szabó családból származott. A család ismert őse, Szabó András, a nemességet és a címeres levelet 1628-ban kapta II. Ferdinánd

királytól. A család rokonságban volt Czuczor Gergely papköltő családjával. Jedlik Ferenc mind a három fiát gimnáziumba járatta. István tovább tanult, 1821-ben Budapesten szerzett doktori címet fizikából, később filozófiából és történelemből is. 1825-ben szentelték pappá, a következő évben a győri líceum tanára lett. Később a Pozsonyi Királyi Akadémián oktatott, majd tíz év múlva a Pesti Királyi Tudományegyetem bölcsészeti karán lett a fizika tanszék vezetője.

Kazinczy Ferenc biztatására szerepet vállalt a műszaki és természettudomány magyar kifejezések alkotásában. Tőle származik a merőleges, az eredő erő, a dugattyú szavunk.

A szabadságharc idején nemzetőrnek állt. A bukás után elmélyült tudományos munkába kezdett. Nem a szódavíz Jedlik Ányos munkásságának legfontosabb terméke. Magyarországon őt tekintjük az elektromosság megteremtőjének. Találmányaira iparágak épültek, még akkor is, ha azokat csak modellek, vagy makettek formájában készítette el. Az öngerjesztés (dinamó) elvét Siemenset megelőzve ő fogalmazta meg, de a dinamó jelentőségét nem ismerte fel.

Jedlik Ányos nemzetközi hírű feltaláló volt, akadémikus, királyi tanácsos, a vaskorona rend lovagja, egyetemi tanár, dékán, az egyetem rektora. Őt a magyar fizikában Eötvös Loránd követte.

Aradi vonatkozásként említhetjük meg Jedlik Ányos tanítványát, barátját, Antolik Károlyt, az aradi főreál tudós fizika-kémia tanárát (1877–1892).

...

A fröccsöt, a málnafröccsöt is szódavízzel készítik. Ma már a szódavíz-töltőállomások ritkák. A szódásüvegeket a plastik flakonok váltották fel. A patronos, fémből készült szifonok is kimentek a divatból.

Az olvasótól, ha megtisztelte figyelmével összeállításomat, csak egyet kérek.

Ha kedve tartja, zsíros étel után, vagy tikkasztó hőségben igyon fröccsöt. Próbálja ki! Készítsen fröccsöt (esetleg málnafröccsöt) szódavízzel, majd buborékos ásványvízzel. A különbség jól érzékelhető.

Akkor már nem marad más hátra: keressen valahol, a közelben, egy szódavíztöltő-állomást.

Búcsúzunk

Matekovits Mihály

WEISZ ÁGNES (1933 – 2014)

Ismét egy aradi magyar pedagógustól búcsúzunk, aki 35 éven át anyanyelvén tanította a gyermekeket. Weisz Ágnes tornatanár Aradon született, és 1988-as nyugdíjazásáig, ha voltak órái román osztályokban is, végig magyar diákoknak volt osztályfőnöke, szellemi és fizikai edzője.

Elhivatottságot érezve az oktatás irányába, az Aradi Magyar Pedagógiai Leányiskolában (egykori Zárda, ma 1-es Iskola) tanítói oklevelet szerz 1952-ben, de azonnal tornatanár lett a ségai iskola magyar osztályaiban. Közben elvégzi a Temesvári Pedagógiai Főiskola testnevelés szakát, s ezután a Kossuth utcai iskolában, majd egykori alma materében, a közben 1-es Iskolává alakult

intézményben tanít, innen is ment nyugdíjban.

Weisz Ági nagyon ismerte tanítványait, engedékeny típusú pedagógus volt. Megkövetelte diákjaitól a tantárgy tiszteletét, de külön figyelt a beteg, félős vagy a gátlásos gyermekekre. Csapatversenyekre vitte diákjait, de színházba vagy kirándulásra is elkísérte osztályait.

Sikeres tanítványai mellett fő büszkesége egyetlen leánya, Merkle Ágnes volt, aki jó tanuló, majd kiváló fizikus lett, jelenleg egy németországi kutatóintézetben dolgozik.

Majd két évtizeden át sokszor lehetett találkozni vele a Deák Ferenc (Eminescu) utcában, szívesen állt le beszélgetni volt diákjaival vagy egyko-

ri kollegáival. Idősebb korára Győrbe költözött, de amikor megbetegedett, leánya magához vitte Hamelbe. Ott érte a halál az elmúlt év utolsó napjaiban, majd idén januárban ott is helyezték örök nyugalomba.

Emlékeim szubjektívek, hiszen diákkoromban Ági (akkor nekem *néni*) tanárom volt a Kos-

suth utcai (akkor 5-ös) Iskolában, majd kollegák lettünk, 17 évig együtt tanítottunk az egyesben. Amikor fiatalon igazgatója lettem (neki és még 6 egykori tanáromnak) elsőként jött, hogy tegeződjünk, nehogy nénizzem volt tanárnőmet. Utoljára 2012-ben járt Aradon, mindketten örvendtünk a találkozásnak.

Ujj János

ELHUNYT PÉTERFI ROZÁLIA

A rövid hír: november 20-án, 88 éves korában egy bukaresti otthonban elhunyt Péterfi Rozália. Ő volt az aradi magyar újságírás doyenje.

A fiatalabb generáció informálására: ha valaha megírják az aradi magyar sajtó történetét, abból semmiképpen sem hiányozhat az ő neve. Temesvárról került Aradra, majd 1958-tól negyedszázadon keresztül, 1982-es nyugdíjazásáig volt főszerkesztője az aradi magyar napilapnak, a *Vörös Lobogónak*. Nem kis időszak egy olyan korszakban, amikor minden lapszámot elolvasott a párt-

bizottság kinevezte revizor is, s egy-egy félreértelmezhető mondatért, kifejezésért a fővárosból elrendelt „fejvesztés”, azaz pártszankció és legrosszabb esetben kirúgás járt.

Jó diplomáciai érzéssel megáldva sikerült fenntartania a kiadványt akkor is, amikor Bánság tartományban ez maradt az egyedüli rajoni magyar sajtóorgánus. Ügyesen lavírozva irányította az újságíró gárdát a fentről jövő tiltások és a megmaradt minimális közlési lehetőségek között, hogy valami információt és olvasnivalót is adjanak a

lapban az olvasónak. Ha szükséges volt, maga is írt jegyzetet, riportot, rendszeresen közölte gyermekmeséit is. Mindig karakánul kiállt munkatársai védelmében.

Az ő és temesvári kollégája, a szépeplékű Gherasim Emilnek köszönhető, hogy a régió két lapjának szerkesztősége között kollegiális, baráti viszony alakult ki.

Fia halálát követően unokái unszolására hagyta el Aradot, s költözött Bukarestbe.

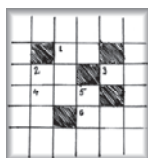
Székelyföldön, Zágonban, fia mellé helyezték örök nyugalomra.

Isten nyugosztalja.

Péterfi Rozália az Aradi Magyar Sajtó Napján felvágja a 150. évfordulóra készített ünnepi tortát

(Ujj János felvétele)

Lészay Béla

FEBRUÁRI LÁTOMÁS

85 éve, 1930. február 3-án született Csoóri Sándor magyar költő, az 1980-as évektől a szellemi és politikai ellenzék egyik vezetője, 1992-től 2000-ig a Magyarok Világszövetségének elnöke. Kétszeres József Attila-díjas, Herder-díjas, Kossuth-díjas (1990) költő, a Prima Prémium-díj (2008), a Kossuth-nagydíj (2012), a Nemzet Művésze-díj (2014) tulajdonosa.

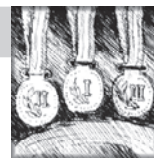
Nagy László halálának tizenötödik évében írt Februári látomás című versének utolsó két sorát idézzük folytatólagosan a vízszintes 2., függőleges 1. és vízszintes 33. szám alatt.

1	2	3	4 I	5	6	7	8	9	10	N↓
11						12				
13			14		15				16	
17		18		19				20		21
22			23		24	25		26	27	
28		29		30			31		32	
33 A	34							G↓		35
36					37				38	
39			40	41		42				43
44		45		46	47		48		49	50
↓T			51			52		53		

VÍZSZINTES: 1. A Kelvin-fok jele 11. Női név 12. Cink, urán és ródium vegyjele 13. A főnévi igenév képzője 14. Turul betűi 16. Idegen helyeslés 17. Mezőgazdasági eszköz 19. Dérről lepett, de régen az a pad, amelyen a botbüntetésre ítélteteket megbotozták 21. Római ötven 22. Piszok, szutyok 24. Végtelenül víg! 26. Orosz autómárka 28. Nitrogén 29. Sziget betűi 32. Savmaradéknak fémmel alkotott vegyülete 35. Római ezer 36. Forrasztásra használt, hegyes végű, nyeles szerszám 37. Majdnem ötfélét! 39. Végek nélkül forr! 40. Hektár rövidítése 42. Tömegesen pusztít 43. Mint a vízszintes 28. szám 44. Vissza: ausztriai folyó 46. Guta egy-nemű hangzói 48. Kötszó 49. Folyadék.

FÜGGŐLEGES: 2. Vanádium, lítium, kálium és oxigén vegyjele 3. Maró egynemű hangzói 4. Afrikai antilopfajta 5. Angol hossz mérték 6. Római száz 7. Hegyes tárgyat valakibe, valamibe mélyeszt 8. Előtt, latinul 9. Kurcsatóvium 10. Magyarországi város 15. A Földet körülvevő, nitrogén és oxigén keverékéből álló színtelen, szagtalan gáznemű anyag 18. Étkezik, táplálkozik 20. Félig kész! 23. Romániai város 25. Összeviszsa visít! 27. Kötszó 30. Végtelenül tág! 31. Férges keverve 34. Bulgária legnagyobb tengeri kikötője 38. Azonos a vízszintes 21. számmal 41. Nagyon idős, öreg 45. Íme 47. Varróeszköz 49. Kínai hossz mérték (kb. 570 méter 50. Feszítőeszköz 51. A C-dúr hangsor harmadik hangja 52. Matematikában a harmadik ismeretlen 53. Mint a vízszintes 28. szám.

A Szövétnak októberi számában megjelent Az *aradi sírra* című rejtvényünk helyes megfejtése:
„Akit szolgáltatok egy árva hon volt, / Ím sírotra emlékkő se jut.”

Pataky Lehel Zsolt

ÚJRA TELJES AZ ARANYCSAPAT... SAJNOS CSAK AZ ÉGI PÁLYÁN

Amikor a szerkesztő felkért, hogy emlékezzünk meg az idén január 11-én elhunyt Buzánszky Jenőről, azt hittem, váratlanul eltérünk a *Szövétnek* – már a kezdetektől kitűzött – irányvonalától, vagyis, hogy az Aradról vagy aradiaknak szóló írások, a városhoz és vidékéhez köthető események, személyek, történetek kaphatnak helyet a lap hasábjain. Később aztán rádöbbsentem, hogy az Aranycsapat jobbhátvédje legalább annyira aradi, mint amennyire zentai, ungvári, dunaszerdahelyi, csíkszeredai vagy Buenos Aires-i. Veterán labdarúgóként, már a 90. éve felé közelítve is fáradhatatlanul utazott a Kárpát-medence minden zugába, ahová hívták, ahol öregfiúk vagy serdülők rúgták a bőrt a pályán, ahol a futball és a magyarság szeretetét érezte – de a világ legtávolabbi pontján élő magyarok is csodálattal vegyes tisztelettel ejtették ki a legendás csapat tagjainak nevét. „Magyar gyerek vagyok” – válaszolta egyszerűen arra, hogy mi készíti ezeket az olykor több száz kilométeres utazásokra.

„Az én életem mindig arra ment, amerre a labda gurult” – kezdte minden alkalommal élménybeszámolóját. Először egy érmihályfalvi rendezvényen hallottam ezt tőle, még az 1990-es évek közepén, később (talán évtized múltán) Tusnádfürdőn. Legutóbb – és sajnos utoljára – 2013 februárjában, az aradi közönségtalálkozón. Ez a rendezvény váratlanul jött össze: Pásztor Zoltán, a Kossuth Rádió intendánsa felhívott némi útbaigazításért, hogy mint a rádió aradi tudósítója, áruljam el, merre keressék a fontosabb történelmi emlékhelyeket, amelyeket feltétlenül meg akarnak látogatni Jenő bácsival, miután kis kitérőt tesznek a hegyaljai borvidéken. A telefonbeszélgetés vége pedig az lett, hogy megegyeztünk: ha már erre jár, hadd tehessenek fel néhány kérdést az aradiak Buzánszky Jenőnek (meg a társaságában lévő Gelei Imre volt szövetségi kapitánynak). A legalkalmasabb helyszínnek a Csiky Gergely Főgimnázium díszterme tűnt erre, amelyet az első hívó szóra megtöltött a közönség, amelyiknek a tagjai persze, hogy az 1952-es helsinki olimpiai

bajnok cím megszerzésére, az „évszázad mérkőzésére”, az 1953-as londoni 6–3-as győzelemre, és az 1954-es svájci világbajnokság máig fájó elvesztett döntőjére voltak a legkíváncsiabbak. De emellett számos anekdota elhangzott meccsekről, játékostársokról, utazásokról, a 48-szoros magyar válogatott Buzánszky nemcsak kiváló bekknek, hanem nagyszerű mesélőnek is bizonyult.

A találkozó megható pillanata volt a két olimpikon több mint hatvan esztendő utáni viszontlátása: az Aranycsapattal Helsinkiben bajnok Buzánszky Jenőt az 1952-es első romániai 8+1 fős evezős csapat kapitánya, Konyelicska István köszöntötte baráti öleléssel. Annak az évnek a karácsonyán a köztisztletnek örvendő aradi Konyelicska István boldogabb vizekre evezett.

Idén januárban követte őt Buzánszky Jenő. Vigaszt jelentsen az, hogy a legjobb társaságba került. Az égi pályán újra összeállt az Aranycsapat. Búcsúzzunk azzal az általa idézett '30-as évekbeli slágerrel, amivel ő is elkészült az aradiaktól:

*„Ha vérzik a szíved / Fájdalmad nagy /
Ember légy mindig / És örökké magyar maradj!”*

**Néhai olimpikonok. Buzánszky Jenő és
Konyelicska István üdvözli egymást
2013 februárjában Aradon**

Pataky Lehel Zsolt felvétele

Pásztai Ottó

SZEMELVÉNYEK AZ ARADI TENISZ TÖRTÉNETÉBŐL (3.)

Az aradi teniszsport biztató fejlődését megtörte a második világháború. Nem rendeztek versenyeket, s a több mint 40 pályán a háború otthagyt a nyomait.

A háború után a hivatalos politikai vezetés „kispolgári sportnak” nyilvánította a teniszt, úgynevezett „fehér sportnak”. A textilgyár sportszertető tulajdonosa, Neuman Ferenc báró azonban a pompás labdarúgó-stadion mögött két teniszpályát is megépített.

1946-ban jól sikerült háziversenyt rendeztek, amelyen feltűnt a későbbi ifjúsági bajnok, Piros Dénes. 1948 volt nagy éve Pirosnak, hiszen játszavesztés nélkül győzött Erdély ifjúsági bajnokságában, valamint a kolozsvári országos- és a fővárosi nemzeti bajnokságban. A bukaresti verseny után Dr. Petru Groza miniszterelnök nyári rezidenciájába invitálta egy kis kora reggeli teniszezésre. Játsoztak egy fél játszmát, majd villásreggelin vettek részt.

Az 1949-es esztendőben az országos egyéni bajnokságot új rendszerben bonyolították le. Grünwald Imre megnyerte a férfi egyest, s ezzel élete legnagyobb sikerét aratta. 1950-ben Piros Dénesnek sikerült klubja számára újabb országos bajnoki címet szereznie, így I. osztályú minősítést nyert.

Glattné Domora Matild 1955–57 között a bukaresti Namian Julietával háromszor nyert párosban országos bajnokságot, s így az 1948-as első bajnokságával együtt, négyszeres bajnoknő lett.

1958-ban nagyon szomorú év következett. Piros Dénes megbetegedett, és hosszú kényszer-

pihenőre szorult. Grünwald súlyos beteg lett, s 44 éves korában elhunyt. Löwinger nagyon visszaesett formájában, majd abba is hagyta. Albert, Sajti és Horváth bevonult a katonacsapathoz, Glattné és Grünwaldné visszavonultak. Így a csapat év végére szinte felbomlott.

Az 1959-es esztendőben a katonaságtól leszerelt Takács Ernő vette kezébe az aradi teniszelet megújítását, felzárkóztatását. A továbbiakban játékos-edzőként szerepelt.

A másodosztályban 1970-ben újra megkezdődött az építkezés. A munka 1973-ban érett be. A csapat 14 mérkőzésen át megőrizte veretlenségét, s visszakerült az I. osztályba. Két év múlva az UTA ismét kiesett, s a továbbiakban, egészen az 1980-as évek végéig a második osztályban szerepelt.

Befejezésül, idéznék Piros Dénes könyvéből néhány nagyon aktuális megállapítást:

„A tenisz varázsa ma talán még erőteljesebb, mint amilyen a múltban volt. A válasz erre rendkívül egyszerű: ha van sportág, amely a televíziónak köszönheti népszerűségét, akkor a tenisz, szerintem, toronymagasan az első helyen áll. A tenisz visszavonhatatlanul bevonult a látvány és az üzlet világába, a játékosok nagy meglegedésére, hiszen ennek köszönhetően óriási pénzeket keresnek.

Persze a sportban sincs igazság (miért is lenne pont ott?), hiszen egy klasszis úszó, kajakozó vagy tornász a teniszezők jövedelmének csak töredékét kapja meg hasonlóan színvonalas, magas fokú teljesítményért.”

Ezen el lehet gondolkozni...

Idézőjel

Kis pénz, kis foci, nagy pénz, nagy foci.

Puskás Ferenc

Sírni csak a győzteseknek szabad!

Székely Éva olimpia úszóbajnok

Futballista voltam, de úgy beszélhetek az életemről, mint egy szerelmi történetről. De ki mondhatná azt, hogy ez nem egy love story?

Puskás Ferenc

Puskel Péter

ANEKDOTA ÍZŰ ÉLETMORZSÁK

SZÓRAKOZOTTSÁG

Mózer Pityu kirohan a szerkesztőség kapuján. Én befelé igyekszem. Szinte feldönt.

– Szervusz, hová ilyen rohamléptekkel? Tűz ütött ki a szerkiben?

– Dehogya is. Most telefonált a borbélyom, hogy elcseréltük a szemüvegünket. Nem lát borotválni.

PORTRÉK

Idén az Aradi Napok kézműves sátrait a Forray (Cernei) utcában állították fel. Az Aradi Fotóklub sátra előtt egy kis állványon Takács Mihály aradi festőművész nagyméretű portréja, nyilván hírverési célzattal. Művészfrizura, tekintélyes szakáll, harcsabajusz – szóval úgy, ahogy a népszerű aradi piktort ismerjük. Az utca felső végén össze is futok a festőművésszel. Gratulálok a portréhoz, bár inkább a fotóst illetné a dicséret.

– Köszí szépen – mondja nevetve –, szóvá is tettem az egyik ismerősöm, hogy két igazán jó kép van a sátorban. Az egyik egy szamarat ábrázol, a másik engem.

EBÉDEN A SZERKESZTŐKKEL

Banner Géza, a Duna Tv közkedvelt Ajándékosár műsorának egykori vezető-riportere mesélte a magyar tévészerkesztők szeptemberi aradi találkozásán, hogy egy magányosan élő idős amerikai magyar néni egyenes kapcsolatban azt nyilatkozta, hogy annyira kedveli az általában kora délután adásba kerülő műsort és nagyon szimpatikus szerkesztőit, hogy „ettől” még az egészsége is megjavult. Magyarozatként hozzáfűzte, hogy évek óta étvágytalansággal küszködött. De amióta az adást nézi, megjött az étvágya is Minden nap jelképesen együtt ebédel a műsorvezetőkkel. Azaz négy személyre terít. – És így négyesben jóízűen megebédelünk – zárta mondandóját a néni.

A ZÖLDFÜLŰ RIPORTER

Az egyik magyarországi választást követő politikai indíttatású „nagytakarításban” sok rutinos tévériporter lábára útilaput kötöttek. Az újak igyekeztek, de a buzgóság nem helyettesítheti a szakértelmet és a gyakorlatot: ilyenkor szinte elkerülhetetlenek a bakik. Az egyik műsorban az „újdondász” közvetlen kapcsolatba került egy amerikai kisvárosban évtizedek óta élő magyarral. Kiderült róla, hogy rabbi. Kérdezgette a riporter erről-arról, de mivel közeledett a karácsony, elhangzott az ilyenkor más riportalannyal megkerülhetetlennek tűnő, ám ezúttal bombaként ható kérdés:

– Aztán hogy készülődnek a karácsonyra a hitközség tagjai?

NEM KÉRKEDETT, RENDELT...

– Már az egyetemet is (uni)cum laudeval végeztem – mondta a jó humorú Debreceni Mihály, a magyar közszolgálati televízió Kárpátexpressz műsorának szerkesztője a Jelen Ház terített fehér asztalánál a pincérnek arra a kérdésére, hogy milyen rövid italt szeretne rendelni.

„Ferikém”

A budapesti Nemzeti Színház aradi vendéjátéka ritka, kivételes esemény. Mikor e sorokat írom, újra készülődünk, hogy megcsodálhassuk művésztüket. Pár nap múlva ismét Aradon lépnek fel. A várakozás lázában eszembe jut második találkozásom a felejthetetlen Sinkovits Imrével. Valamikor a '90-es évek elején a Nemzeti társulata az Advent a Hargitán című Sütő-drámával mutatkozott be Aradon. Utána fogadást tartottak tiszteletükre, amelyre újságírói munkám miatt némi késéssel érkeztem. Megemlésttem a művésznek, hogy egy-két évvel ezelőtt már találkoztunk, amikor fiával, Vitay Andrással lépett fel.

– Persze, hogy emlékszem, nagyon is jól emlékszem – mondta Sinkovits és keblére ölelve lágy baritonján hozzáfűzte:

– De örülök, hogy viszontlátlak, Ferikém!

Sarusi Mihály, a kiváló író, Kisiratos „fogadott fia” Budapest és Békéscsaba között a vonaton osztotta meg velem egyik anekdotába illő élményét.

A Duna TV aradi stábja forgatott az egyik könyvbemutatóján, amelynek végén feleségemmel, aki a stáb szerkesztő-riportere, egy helybeli lakost kerestek fel, hogy értékes néprajzi gyűjteményéről készítsenek műsort. A bemutatkozásnál a faluban otthonosan mozgó Sarusi valami olyasmit mondott kísérőjére, hogy régi ismerősöm, barátom. Mire a riportalany:

– Igen, tudom, manapság így szokás mondani. Össze kell házasodni!

Néhai Kovách Géza sokat megengedett a diákjainak, de sose maradt „adósuk” a frappáns válasszal. Egyszer éppen az első világháborút tanította, majd az óra végén az egyik nebuló azt kérdezte tőle:

– Tanár úr hol volt az első világháború idején?

– Ott, ahol te, fiam, a második világháború idején.

Regéczy Éva

VESZÉLYES BETÖRŐK

Én már csak a hírüket hallottam. Anyámmal szülőfalujában jártam, Zabolán, ott mesélték el nekünk a humoros történetet a helybeli székelyek.

Volt a falu közepe táján, a fő útvonalon, egy eléggé nagy élelmiszerüzlet, háta megett raktárral. A hátsó ajtó két oldalán üres ládák. Az üzlet ajtaja vasrácsos volt, hatalmas lakattal. Nem emlékszem, mikor kezdődött a rablássorozat, nyáron, vagy ősszel? Az első alkalommal nagy rémület támadt.

A hátsó, zöldre festett ajtót felfeszítették. A vaspánton levő hatalmas lakatot falastól tépték ki. De vajon kik? Miféle szerszámjuk volt, hogy nem lehetett hallani a betörést. Az országút felé nyíló ajtót éppen találták. Persze, hisz az úton, vele szemben égett az utcai lámpa, és pont oda világított. Mindenki azt kérdezte, a rendőrök is, mivel csinálták ezt és hogyan, hogy senki sem hallott semmit. A házak a hátsó ajtó mögött, jó pár méterre voltak. Hallani kellett volna a lépéseket. Még arra is rájöttek, hogy nem egyvalaki tehette, többen voltak, és nem lehettek némák.

Pár nap múlva a ravasz betörők újra feltörték a raktárt. Mikor már mindenki azt hitte, eleget loptak, újból betörték. Értékes szalámikat, kenyeret, kekszféléket, édességet vittek el. Nagyon mérges lett a rendőr, mikor látta, hogy lekvárt, kompótot nem csak loptak, de jó párat földhöz is vágtak. Egyetlen dolog volt feltűnő: a tolvajok nem loptak italt, és a cigaretta sem izgatta őket.

Kik ezek? – kérdezték egymást az emberek. Felkészültek a végső csatára. Elhatározták, hogy éjszaka egy rendőr benn marad a raktárban, és rázárják az üzletet. Egy láda mögött ült egy kiszéken. Egy másik ember a legközelebbi házban kuksolt. Az egész falu izgatottan várta a rablók elfogását.

A házban levő önkéntes civil látta meg őket először. Hatan voltak. Hatalmasak és széles vállúak. Akkor vette észre őket, amikor a négykézláb menésből két lábra álltak. Néma csendben mozogtak, mint akin nincs lábbeli. Jól megtermett alakok voltak.

A vezér, a legnagyobb oda lépett az ajtóhoz, és egyetlen rántással kitepte a falból a vaspántot, lakatostól. A faajtót egy kézzel feltépte. A férfi a házból odaosont, kezében egy hatalmas karóval, hogy segítsen a rendőrnek.

Bentről csörömpölés hallatszott. Tán csak nem aludt el a rendőr?! Óvatosan belépett, de a következő pillanatban már ki is rohant az üzletből. Reszketve ért a házhoz, csak dadogni tudott. Aztán látták a tolvajokat kimenni a raktárból. Mind-egyikük kezében volt valami. Kis időre rá megjelent a rendőr is. Állítólag, első dolga az volt, hogy fehérneműt cserélt.

Hát igen! Erre a hat rablóra tilos volt lőni. És nem volt ajánlatos parolázni velük. Tudniillik, a hat betörő nem volt más, mint hat nagydarab mackó.

ABSZURD

Nagyon hideg volt. Összeseperte a lefagyott füleket, és csodálkozott, amikor egy szárfül is került közéjük. Az még jobban meglepte, hogy csak egyetlenegy.

Az élet egyre könnyebbnek tűnt. Az emberek csak röpködtek körötte, és a barátjával csupán úgy tudott szót váltani, hogy odadobott neki egy fél glóbuszt, amivel sikerült leszállítania a járdára.

A gazdag menyasszonyt annyi ajándékkal lepték meg, hogy azt sem tudta, hova tegye őket, kivéve a pávatollat.

A vadszőlő először elvörösödött, csak azután kezdett vetkőzni.

– Legyen szíves, a kisujjamat is köpje ki! – mondja a fogorvos.

– Örület! Miért akarod ezt a szerencsétlent bedobni a bazinba, lehet, hogy nem is tud úszni!
– Nem számít! Nincs víz a medencében!

A fiatal szikh is öregszik.

A vajaskenyér szemtelen volt, lekentem neki egyet.

A csodálkozástól leesett az álla, de fel sem vette.

Fejére húzta a takarót, hogy ne lássa, ki akarja megfojtani. Úgy érezte, hogy belehal a csalódásba, ha látja, hogy valamelyik barátja.

Az esze elment, de a keze-lába még megvolt.

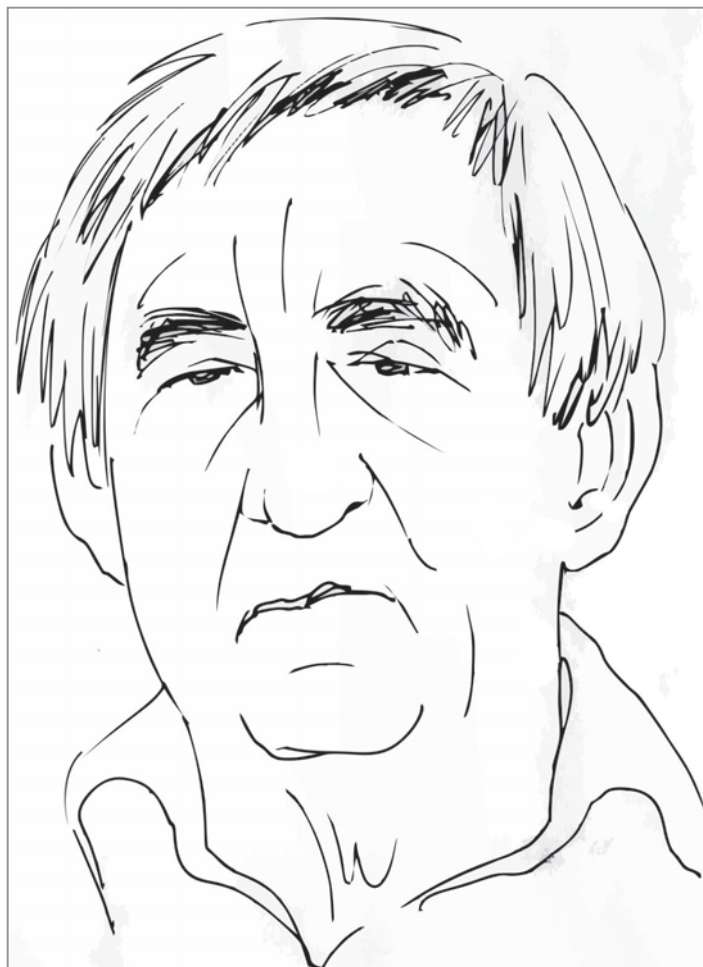
Az író végigolvasta a szöveget, és mivel nem bukkant benne kétértelműségre, értelmetlennek találta.

A tenger nézte a Napot. Az visszanézett, és elvörösödött. Majd sarkon fordult, és eltűnt.

Amikor észrevette, hogy a trapézon hintázó cirkusista nő nem visel bugyit, szédülni kezdett.

Mérgezés: Miss Marple arzén lepénnyel (Arsène Lupin) mérget (Maigret) vesz be.

Az ördög nem alszik c. kötetből

Sz. Benedek István (Fritz Mihály rajza)

Grosz László

BÖKVERSEK

VÁLSÁGOS IDŐK

Sok rosszal kell szembenéznem,
Kész leégés minden téren:
Melőhely – megszűnt egészen,
Kakát ér kis bankbetétem,
Jó popót se lesek lopva,
Haverokkal nuku kocsma,
Nem vonz tévé, meccs vagy újság,
A léptem is mind csak kurtább,
Egyre gyérül már a tarkóm...
Jövőmet sötétnek tartom!...

ERDÉLYI ÁTLAG-MAGYAR

Ujjal fújom ki az orrom,
Régidők holmiját hordom,
Éjjel meg horkolok sokszor,
Sokaknak tán bunkó bozgor,
Káromkodok focimeccsen,
Párszor már árokba estem,
Más nőjét is megkívánom...
...Mennybe jutni: csacska álom!

TAVASZI FÁRADTSÁG

Ágymunkám ma sziszifuszi:
Nem lesz popó- s cicipuszi!

ÖNJELLEMZÉS

Van wellnessem, fitneszem,
Tanuláshoz nincs eszem!

NYELVLECKE

*(megszállt Párizs, kokott
az esőben posztoló német
katonához)*

Nem hagylak kint, Franzi, ázni,
Gyere velem franciázni!

Köszönjük

Blénesi Róbert, Bogdán Ilona,
Borzák Irén, Budai Tibor,
Czeglédi Ilona, Dr. Ferenc Ernőné,
Hőnigesz Erzsébet, Ille Györgyi,
Kárpáti Borbála, Király Árpád,
Kori Edina, Molnár Magdolna,
Sajti Éva, Sándor Tivadar,
Sárközi Mária, Dr. Schultz Edit,
Tácsi Erika,

nagylelkű támogatását.

LAPZÁRTA

A következő, áprilisi számunk lapzártája március 25.;
a megjelenést 2015. április 20-ra tervezzük.

Szövétnek

Aradi Kulturális Szemle
XIX. évfolyam, 1. (104.) szám
2015. február

Kiadja:

az Alma Mater Alapítvány, Arad

Postacím:

310085 Arad, Str. Calvin nr. 22

Tel: +40/740-955132

+40/257-281140

E-mail:

belami@belamisport.ro

office@belamisport.ro

ISSN 1454 282 X

Főszerkesztő

Juhász Béla

Szerkesztő bizottság:

Fekete Réka, Ilona János, Lészay Béla,
Matekovits Mihály, Pataky Lehel Zsolt,
Puskel Péter, Siska-Szabó Hajnalka,
Siska-Szabó Zoltán, Szilvággyi Zsolt,
Ujj János

Lapadminisztráció és terjesztés:

Szász Eszter

Korrektúra: Lészay Béla

Tördelés, technikai szerkesztés:

Rudolf Ágnes

Rovatcím-grafikák:

Fritz Mihály, Móré-Sághi Annamária

Címlapon:

Siska-Szabó Hajnalka festménye

A hátsó borítón: Bodó Gábor felvétele

A terjesztésben együttműködnek:

Csanádi János, Erdélyi Ildikó, Kori Edina,
Piroska István, Sipos György,
Szilvággyi Sándor, Tóthpál Renáta,
Vágási Márta, Vajda Noémi

Olvasóink a Szövétneket megtalálják a Tulipán és a Jelen könyvesboltban, valamint egyházainknál.

Nyomdai munkák: Trinom Kft.

STEINHÜBEL ZOLTÁN KISPLASZTIKÁI

Forrás (terrakotta)

*Kerámia dombormű
(mázás kerámia)*

Vázák (terrakotta)

Dombormű I. (kerámia, fa, réz)

Dombormű II. (kerámia, fa)

Dombormű III. (kerámia, fa, réz)

Futurista oszlop (terrakotta)

*Térformák
(fémoxidokkal színezett agyag)*

Kosztolányi Dezső

AKARSZ-E JÁTSZANI?

*A játszótársam, mondd, akarsz-e lenni,
akarsz-e mindig-mindig játszani,
akarsz-e együtt a sötétbe menni,
gyerekszívvvel fontosnak látszani,
nagykomolyan az asztalfőre ülni,
borból-vízből mértékkel tölteni,
gyöngyöt dobálni, semminek örülni,
sóhajtvá rossz ruhákat ölteni?*

*Akarsz-e játszani mindent, mi élet,
havas telet és hosszú-hosszú őszt,
lehet-e némán teát inni véled,
rubin-teát és sárga páragózt?*

*Akarsz-e teljes, tiszta szívvel élni,
hallgatni hosszan, néha-néha félni,
hogy a körúton járkál a november,
az utcaseprő, szegény, beteg ember,
ki fütyürész az ablakunk alatt?*

*Akarsz játszani kígyót, madarat,
hosszú utazást, vonatot, hajót,
karácsonyt, álmot, mindenféle jót?*

*Akarsz játszani boldog szeretőt,
színlelni sírást, cifra temetőt?*

*Akarsz-e élni, élni mindörökkön,
játékban élni, mely valóra vált?*

*Virágok közt feküdni lenn a földön,
s akarsz, akarsz-e játszani halált?*